

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XXXIV.

B. Wesselényi *Kossuthnak*. Zsibó, 1844. jan. 14.

Kedves Barátom! Rég akarok neked írni, de hol bajok, hol fájdalmak zavarnak s tesznek alkalmatlanná csak megkezdésére is mindannak, mit neked mondani kellene s mondani akarnék. Most is roppant fájdalmak közt, azért csak röviden iratom e sorokat. Nagy örömmel olvastam a Széchenyi tervére írt cikkeidet; nagyon kíváncsi vagyok látni: mi hangon fog ő most szólani.

A kanczák árát a kereskedelmi társaságnál egy actiára szántam, azt még 500 frtra pótolván; ugyanerre szántam azt is, — hasonlóan pótolván, mi a Szózat német kiadásából tiszta haszonnal jövend.

Kérlek, tudósíts, az urbéri cikkemmel mi történt?

Hajdani ismerősünk a pozsonyi sétatérrel most Budán van — a mint hallom — nagy nyomoruságban. Lakása Rácsváros, Az aranykézhez utczában Nro 724. Kérlek, küldj neki részemről 10 e. frtot.

Mihelyt magamat arra képesnek érzem, bővebben írok; addig is élj boldogul.

XXXV.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. márcz 11.

Kedves Barátom! Fogadd a következő felszólítást, ha tetszik, használd azt, akár úgy mint áll, akár módosításokkal.

Csak nem szünik fondorkodó ármány s értetlenség az *Augsburgi Allgemeinen*ét dolgainkról részint gonosz, részint fonák cikkekkal ellátni; s annak szerkesztősége nem szünik azokat kitünő készséggel közrebocsátani. Mind azon helyzet, melyet

a nemzetek családjában elfoglalni értelmi s alkotmányos fejlődésünk meghívott s feljogosított, mind magunk s külföld iránti kötelességünk már rég bekövetkeztette annak idejét, hogy magunkat rágalmaztatni, magunkon szennyet hagyni s a külföldet magunk felől tudatlanságban maradni vagy épen balítéletekkel eltelni ne engedjük. Mióta ennek ideje eljött, szégyen és bűn súlyát halmoztuk a hallgatás hanyagsága által magunkra. A külföld naponkint inkább akar s óhajt rólunk tudni s kíváncsin és mohón kap a sajtóságos helyzetű és sajtóságos vérű nemzetről minden tudósítást: rosszakaróink tudták ezt már jó darab idő óta s tudják mindinkább használni; mi pedig keleti indolentiánkban legfeljebb morgunk; de a dolgoni segítséget nem igen kísértjük s annyival kevésbé a bajnak gyökeres orvoslását. Hiszem én s tudom mind másoktól, mind saját tapasztalásomból, miszerint sok elferdítésekre küldettek illő czáfolatok, melyeket azonban vagy visszautasítottak vagy hallgatással elmellőztek; de a czáfolat s felvilágítás ily egyszerű merényén kívül nem lenne-e más út és mód tudatni a német s más külföldi nyelven olvasó közönséggel a helyteleniséget s azon igazságtalanságot, melylyel ellenünk minden rágalmat kikürtölnek; magunk mentségét s a dolgok valódi állásának tudatását pedig ugyszólván soha is közre nem bocsátják; most, midőn a köznyilvánosság világszerte felvilágosító s hol kell, sujtó hatalmát annyira gyakorolja, nem lehetne-e épen ezen nyilvánosság útján és által védni magunkat azon sebző nyilak ellen, melyeket bátor tudatlanság vagy gonosz szándék reánk mért? Nem lehetne-e e nagy ítélőszék elébe idézve, reakényszeríteni a csak hamis vagy félszeg világ terjesztőit a való igazi fényének feltüntetésére? Gondolkodnunk kell, uraim, ily eszközökről; mert a mellett, hogy az ellenünk szórt gúny s rágalmak szívsebzők, a mellett, hogy nemzetnek meggyaláztatást tűrni még egyénnél is kevésbé szabad, azt se felejtjük, miszerint nemcsak valószínű, sőt bizonyos, hogy az ellenünk szórt s meg nem czáfolt vádak egész Európa előbb lassankint s végre teljesen elhívén, a közvélemény óriási hatalma fel fog ellenünk támadni; már pedig valamint egyén s ügy, melyet egy nemzetnél közvélemény kárhoztat, amaz hatását, ez sikerét vesztvén, bukni fog: úgy nemzetnek, melyet a világ közvéleménye sujt, jövődjé bajosan lehet; s a nemzetek nagy családjának mostani naponta egymáshoz közelebbé váló s egymásra inkább ható viszonyában ily kárhoztató világszertei közvélemény, az attól sujtott nemzetre, minden körülményben gyakorolja káros és zsibbasztó hatalmát, de eldöntő pillanatokban megsemmisítővé válhatik s váland. Ily orvosló eszközt az ellenünk mindinkább terjedő ferde fogalmak s hamis vádak

ellen szabadjon nekem javallani, talán ez eszme, ha egyébre nem, jobbak ébresztésére fog szolgálhatni.

Alakuljon mentül több fontos és ismeretes nevet magába foglaló egyesület. Mihelyt ez 50—60 tagra szaporodik, intézzen az Augsburgi Allgemeine szerkesztőségéhez egy iratot. Ezen minden tag nevével ellátott irat fejezze ki, miszerint elkerülésére annak, hogy ne jöjjenek azon lapokban — úgy mint eddig — honunkról ferde vagy félszeg tudósítások, s ha jőnek, azok megigazíttassanak, hogy így azon ujság nagyszámu olvasója honunkat illetőleg hiteles s igaz tudósításokkal s értesítésekkel láttassék el, az alólirtak egyesültek s keblükből választmányt nevezvén ki, az által saját nevökben fognak ezen-tül: 1^{ször} Minden honunkat illető czikkre, mely azon hirlapban megjelenend, röviden, az irtak valóságát elismerő vagy tagadó avagy módosító nyilatkozatot küldeni, természetesen az ügy méltóságához, valamint az egyesülethez illő higgadtsággal s egyenességgel. — 2^{ször} Időről időre mind a nálunki oly esetek-ről, s a közélet oly műveiről s jeleneteiről, melyek a külföldet érdekelhetik, mind pedig polgári alkotmányunk s anyagi és társadalmi helyzetünk sajátságairól rövid, részre nem hajló s pártszint nem viselő s mindig teljes hitelességü kütfőkből merített tudósításokat adand. 3^{ször} Minden említett ilyen czikket, melyet azon szerkesztőség el nem fogad, a külföldnek többi legolvasottabb lapjaiba fogja iktattatni.

Második teendője az egyesületnek hasonlóan minden tag nevével ellátott hirdetményt küldeni Német-, Frank- és Angol-hon legjelesebb lapjaiba, melybe egyfelől a feljebb leirt s az *Augsburgi Allg.* szerkesztőségéhez intézett nyilatkozat közöltessék s az olvasó közönség figyelmessé tétessék az iránt, miként minden olyan honunkat illető tudósítást, mely az Augsburgi lapban megjelen, de a melyet az egyesülettől egy vagy két hónap alatt helyeslő, czáfoló vagy igazító megjegyzés nem követne, mindannyi bizonyosága lenne annak, hogy azon szerkesztőség amaz egyoldalú tudósításokat azon okból bocsátotta közre s az egyesület részéről felvilágosítást azért nem fogadta el, mert az olvasó közönséget tévutra kívánja vezetni. Másfelől tudtára adatik mindazon szerkesztőségeknek, miszerint azoknak mind az Augsburgi rólunk szóló czikkekre, annak küldött, de abban meg nem jelent feleletek és észrevételek meg fognak küldetni, mind pedig időről időre honunkról érdekes és hiteles czikkek fognak közöltetni.

Harmadik teendője lenne az egyesületnek elnököt s választmányt választani. Ezen választmány kötelessége: mindazon teendőben, mely részint az Augsburgi szerkesztőségét, részint más hirlapokat illetőleg feljebb kifejeztetett, folytonosan, lelki-

ismeretesen s pontosan eljárni, eljárásáról az évenként egy vagy kétszer tartandó közgyűlésnek számot adandó.

A levelezés költségére minden tag évenkiut 3 frtot fizessen.

Ezen terv létrejötteinek egyik akadályja lehetne, ha nem találkozónék a két magyar hazában 50—60 honfi, kit sértsen s kinek fájjon az, hogy gúny s rágalmak szóratnak honunk ellen, ha nem lenne még csak ilyen kicsiny szám is, mely átlássa annak nemcsak fontosságát, sőt parancsoló szükségét, miszerint a külföldet kelyzetünk, dolgaink s ügyünk iránt tévedésben hagyni s a világ közvéleménye ellenünki alakulását elnézni nem szabad. De lehet-e és szabad-e ily gyávaságot, ily bűnös részvégtlenséget, ily rövid és homályos látást tenni fel vagy csak képzelni is a két hon fiairól? — Másik akadály lenne, ha nem lehetne választmányt s abba szerkesztőket találni, kik a teendőkben buzgón s czélszerűen eljárni tudjanak és akarjanak is: ilyesminek feltéte is sértőbb lenne, hogysem erősen ne hinném, miszerint fognak elegen találkozni, kik olykori dolgozgatások valóban nem drága árán örömet megvásárolandják azon magasztos önértetet s azon dicső állást, miszerint a honnak s igazságnak, annak becsületét, ennek szent ügyét diadallal kivívó bajnoki lehetnek.

* * *

Azt hiszem, kedves Barátom, hogy ezen terv létesülése következtében mind az ellenünki ferde és gonosz tudósítások megritkulnának, mind pedig az augsburgiak azon dilemmába helyezettetének, miszerint vagy czáfolatainkat s értesítéseinket közre kellene bocsátniok, vagy magokra sütnék az olvasó nagy közönség előtt a részrehajlás hitelt s becsét rabló bélyegét. Ezen nem kicsiny nyereség mellett a külföldöt valódi állásunkkal s eseményinkkel nemcsak legigazabban s kimerítőbben hanem oly móddal ismerkedtetnők meg, mely nyilvánosságnak hódoló s önbecsületét híven őrző nemzethez legillőbb. — Igen szükséges lenne, hogy az egyesületet mentől több részint valóban, részint czímmel jeles tag alkossa, főként a külföldre nézve jó lenne, ha mentől több Gróf és Báró nevét olvasná; egy pár Herczegi névnek is jó hasznát lehetne venni. — Kiket az egyesület tagjának megkapni óhajtani kell s reményleni lehet, azokat jó lenne, hogy néhányan, kik előbb a tervben megegyeznek, egyenkint felszólítsák. En ilyekről gondolkozván, következők jutának eszembe, s azok közül a megvontakat szívesen fel is fogom szólítani. — Magyarhoni mágnások közül: 1. Andrássy Károly gr., 2. Apponyi Lajos gr. 3. Apponyi Leopold gr. 4. Batthyányi Lajos gr. 5. Batthyányi Kázmér

gr. 6. Batthyányi Iván gr. 7. Battyhányi Fülep hg. 8. Dessewffy Emil gr. 9. Draskovics Antal gr. 10. Eszterházy Mihály gr. 11. Eszterházy József gr. 12. Eszterházy Kázmér gr. 13. Eszterházy Pál gr. 14. Eszterházy Miklós hg. 15. Eötvös József b. 16. Erdődy János gr. 17. Erdődy Sándor gr. 18. Jósika Miklós b. 19. Károlyi György gr. 20. Keglevics Miklós gr. 21. Majtényi Antal b. 22. Majtényi László b. 23. Orczy Lajos b. 24. Orczy István b. 25. Odeschálchy Ágoston hg. 26. Pálffy József gr. 27. Pálffy Antal hg. 28. Perényi Zsigmond b. 29. Pejacsevics János gróf. 30. Pejacsevics Péter gr. 31. Pejacsevics László gr. 32. Prónay Albert b. 33. Podmaniczky Lajos br. 34. Podmaniczky Andor br. 35. Szapáry Ferencz gr. 36. Szapáry Antal gr. 37. Széchenyi István gr. 38. Széchenyi János gr. 39. Teleki László gr. 40. Ürményi József gr.(?) 41. Vay Miklós b. 42. Vay Lajos b. 43. Vay Dani gr. 44. Wenkheim László b. 45. Zay Károly gr. 46. Zichy Ottó gr. 47. Zichy Hermann gr. — Az alsó tábla tagjai közül ezek jutnak eszembe: 1. Almássy Pál. 2. Aigner Ferdinánd. 3. Bánhidy Albert. 4. Bárczay Mihály. 5. Batthyány Ferdinánd. 6. Beöthy Ödön. 7. Bezerédi István. 8. Bónis Sámuel. 9. Cimiotti Lajos. 10. Csernovics Péter. 11. Draveczky Alajos. 12. Eischel János. 13. Erős Lajos. 14. Fehér Lajos. 15. Fehérváry Miklós. 16. Ghiczy Péter. 17. Ghiczy Kálmán. 18. Hertelendy Miksa. 19. Horhy Mihály. 20. Horvát Antal. 21. Josipovics Antal. 22. Kállay Ödön. 23. Karácsonyi László. 24. Kerkápolyi —. 25. Klauzál Gábor. 26. Komáromy György. 27. Kubinyi Ferencz. 28. Lónyay Gábor. 29. Lónyay Menyhért. 30. Nagy Károly. 31. Olgyay Titus. 32. Palóczy László. 33. Pázmándy Dénes. 34. Perczel Móricz. 35. Ráday Gedeon. 36. Radvánszky Antal. 37. Ragályi Miksa. 38. Szárics József. 39. Silber Antal. 40. Say István. 41. Semsey Béla. 42. Somsich Pál. 43. Szegheő József. 44. Szemere Bertalan. 45. Szentkirályi László. 46. Szentkirályi Móricz. 47. Sztojka Imre. 48. Szombatfalvy Antal. 49. Szalay László. 50. Tallián János. 51. Török Gábor. 52. Trefort Ágoston. 53. Uray Pál. 54. Várkonyi Ádám. 55. Vukovics Szabbás. 56. Wenkheim Béla. 57. Zomboresevics Ferencz. 58. Zsedényi Eduárd. 59. Zsoldos Ignác. — Vidéki barátaink s ösmerőseink közül csak következőket említem: 1. Augusz Antal. 2. Beöthy Lajos. 3. Balogh János. 4. Csányi László. 5. Csapodi Pál. 6. Csapó Dániel. 7. Deák Ferencz. 8. Döry Imre. 9. Eötvös Mihály. 10. Horváth Vilmos. 11. Kovács Lajos. 12. Kovács Bencze. 13. Ör. Pázmándy Dénes. 14. Pulszky Ferencz. 15. Stettner György. 16. Szentiványi Károly. 17. Ujfalvi Miklós. 18. Ujházy László. — Pestiek: 1. Bajza József. 2. Benyovszky Péter. 3. Bártfay László.

4. Fáy András. 5. Fényes Elek. 6. Frankenburg Adolf. 7. Gaal József. 8. Henszlmann Imre. 9. Kossuth Lajos. 10. Kuthy Lajos. 11. Lukács Móricz. 12. Szontagh Gusztáv. 13. Török János. 14. Vörösmarty Mihály. 15. és 16. a két Vachot. Erdélyiek közül: 1. Bánffy Albert b. 2. Bánffy János b. 3. Bánffy Dániel b. 4. Bély Ferencz gróf. 5. Bély György gr. 6. Bethlen János gr. 7. Bethlen János ifj. gr. 8. Bethlen Imre gr. 9. Bethlen Pál gr. 10. Bethlen Gábor gr. 11. Bethlen Farkas gr. 12. Bornemissza Ignác b. 13. Csáki György gr. 14. Degenfeld Ottó gr. 15. Degenfeld Imre gr. 16. Degenfeld Pál gr. 17. Huszár Károly b. 18. Karacsay Sándor gr. 19. Kemény Dénes b. 20. Kemény Domokos b. 21. Kemény István b. 22. Kemény Sámuel gróf. 23. Kemény József gr. 24. Kemény Ferencz b. 25. Mikes János gr. 26. Mikes Károly gr. 27. Horváth István. 28. Gyulai Lajos gr. 29. Mikó Imre gr. 30. Rhédey János gr. 31. Szász Károly. 32. Teleki Domokos gr. 33. Teleki Elek gr. 34. Ujfalvy Sándor. 35. Ugron István. 36. Weér Farkas. 37. Wesselényi Miklós b. 38. Wesselényi Farkas b. 39. Wesselényi Ferencz b. Összesen 178.

Ezen 178 jól tudom, hogy nem fog mind az egyesületbe lépni s talán nem is mind arra való; ellenben vannak még bizonyosan mások, arra készek s alkalmasak s így azt hiszem, hogy 50—60 csak fog találkozni.

Az évenkinti 3 f. ha kevés, vagy — a mit inkább hiszek — igen sok, változtasd.

Fő dolog — s azt talán a felszólításban is jó lenne nyilván kifejezni — miszerint a kormányt érdeklőleg mindenkor s mindenben lehető legnagyobb kimélet tartassék szem előtt s hogy soha egy cikk is ne küldessék, mely a tagok közül a rebbenczesebbeket megijeszthetné, vagy éppen ellenmondásra bírhatná. — Azt is jó lenne az első közgyűlésen határozatkint kimondani, miszerint ha a választmány részéről olyasmi bocsáttatnék közre, mit valamely tag nem helyesel, ez iránti nyilatkozatát a választmánynak küldje meg, vagy a közelebbi nagygyűlés elébe terjeszsze; de míg az egyesület tagja marad, hírlapokban ama cikkek ellen fel ne szólalhasson.

Kérlek. járj végire, hogy Kölcsöneinek kézíratai közül a t. társaság miket ismer és melyek vannak birtokában.

Már hogylétem felől is kellene valamit írnom; nem azt, hogy minő élvezetek közt telnek napjaim, hogy minő kedélyem, hanem hogy milyen lehetne; gondolhatod, ha mondom, hogy most is teljes nyomorék vagyok, pálczával is alig vánszorgok s csak néhány nap óta szünt az a szörnyű fájdalom, mely

szinte négy hétig éjjel-nappal kínzott; s ha mondom, hogy szemem világa most darab idő óta oly borzasztó gyorsasággal hanyatlik, miként a már nem sokára virítandó fák zöld lombjait megláthatni nem reménylhetem! Áldjon az ég!

XXXVI.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. ápr. 19.

Kedves Barátom! Küldöm ezennel, miről a minap egy levelemben említést tettem. Ezen nagyböcsű irat, mint látni fogod, szegény Kölceseinek országgyűlési naplója. Gyönyörű egyszerű, derült könnyűség s azonban komoly és szilárd mélység lehelli az egészszet át; tükre szép és tiszta lelkének s eszének, nagy kár, hogy bevégezve sincs s két nagy hézag is van benne; de még nagyobb kár, hogy mostanság bajosan lenne közrebocsátható; mégis jó lenne, ha legalább országgyűlési barátaink olvashatnák.

Kérlek, tudósíts jan. 14-iki és máj. 11-iki leveleimet vetted-e?

Miként van, hogy a telekdíjnak a vármegyében lett elfogadásáról a *Hírlap*-nak eddig kezembe jött (343. sz.-ig) számaiban említés nincs? Kérlek, írd meg azt is, hogy miként fogod ezentúl hirlapi olly üdvös működésedet folytatni s hogy mi okozta a *P. Hírlap* szerkesztőségéről lemondásodat?

Hogy én miként vagyok, megmondandja néked ezen levelem megadója, juhászatim felügyelője, Nagy Lázár.

XXXVII.

Kossuthnak, Zsibó, 1844. ápr. 23.

Kedves Barátom! Kellemetlenül hatott reám s lepe meg az, mit apr. 18-iki leveledben journalistikai jövődöd kilátása felől írsz. A közlött körülmények engem is azon hiedelemre kényszerítnek, miszerint tagadó választ fogsz kapni. Lehet-e valami észnek s erénynek hódolót botránkoztatóbb, lehet-e honfit szomorítóbb, minthogy van Európának polgárisodást igénylő részében egy hely s hogy e hely épen honunk, hol arról kell most gondoskodni, s az iránt aggódni, hogy egy Kossuth mikint élhessen meg s mikint dolgozhasson. És pedig e kettős kérdés létezik, — minden igaz honfinak teljes részvétét s komoly aggodalmát híva fel. E kérdés s ez aggodalom előttem már olly váratlanná s meglepővé lett volt, miszerint magamat beletalálni sem vagyok még képes. Most hirtelen következő ötlött eszembe: Az *Erd. Híradót* közelebbről négy jó ember vette meg, kik közt Teleky Domokos s két Kemény, ha fenn tagadó

választ kapsz, a közelebbi félév vége felé a Híradóba kikürtöltetnék, miszerint Te annak dolgozó s irányt adó vagy is vezető tagja leendesz. Erre a *Híradó* birtokosai, ha józanon gondolkodni s számítani tudnak s akarnak, reáállanak, s ha reáállanak, lapjok becse annyira fog növekedni, hogy örömetst léphetnek veled oly egyezésre, mi reád nézve a dolog anyagi részét illetőleg, legalább a körülmények lehető jobbanfordultáig elfogadható lehetne, s neked, ha a mostanival talán fel nem is érő, de mégis nagyon hasznos munkássági kört nyitna.

Az általam javalt egyesületre nézve hogy én mit fogok tenni, az, egészségi állapotom által oly kicsinyre szorított képességemen kívül inkább attól függ, hogy Te és Ti mit tartotok általam teendőt szükségesnek. Áldjon Ég!

U. i. A kereskedelmi részvényekre nézve: én erre szántam — mint már írtam — 1-ör nálad levő 300 frtot, 2-or mit a *Szózat* fordításából kapni fogok; mintegy 300 frtot. Ezen kívül 3-or a *Szózat*ért Wigandtól kapandó mintegy 1000 frtot. Ezen 1600 frtot kipótolnám 2000-re, hogy négy részvényre írhassem engem be, hogyha nem szükség az egész mennyiséget egyszerre tenni le. Kérlek, írd meg, hogy ezen fizetés ideje s rendi mikint van?

XXXVIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. máj. 4.

Kedves Barátom! Sem módom, sem időm körülményesen írni; ezt ha lehet, később megteszem, most csak röviden, de nagyon sürgetőn. Egészségem s nevezetesen szemem állapotja olly fordulatot vett, hogy már mindenből kifogyván, csak a homeopathia az, mi még talán-talán segíthetne; mem mintha e segedelemben nagyon bíznám vagy azt reményleném, hanem mivel abban van még észszerű lehetőség; azért kötelességemnek érzem ezuton is mindent elkövetni. En oda, hol homeopathák vannak, nem mehetek: mert nem vagyok mozdulható s mozdítható állapotban; ezért homeopathát kell ide beszereznem. Itt van egy ügyes és derék, de a ki Belső-Szolnok megye orvosa. s Deézsről 8 mfnyi távolságról ez iszonyú roppant rosz utakban ritkán jöhet ide s keveset mulathat itt; nekem pedig olyan kell, hogy addig, míg szemem állapotja valamerre eldől, mindég vagy többnyire itt legyen. Kérésem tehát nem egyéb s nem kisebb, hanem hogy szerezzetek nekem egy hom. orvost, ki haladék nélkül lejőjön s egy pár hónapot itt töltsön. Tudom, hogy e minő nagy kívánság; tudom, hogy erre magát már megtelepedett s terjedt praxissal bíró orvos bajosan fogja rászanni; de a megszorult mindent próbál; másfelől kész volnék a szo-

katlan s terhes dolgot tetemes áldozattal is lehetővé tenni. Fiatal orvost hihetősön inkább lehet kapni, annyival inkább, mivel egy ilyen e környékben biztos jövőre számíthatna. Ha ilyen jönne, az orvoslásomat a deézi dr. Szőcscsel s az odafentiekkel egyetértve folytathatná. Mindenesetre haladék nélkül kell, hogy valakit kapjak; mivel szememet illetőleg úgy vagyok, hogy most még van; de féltő: nem sokára nem lenne mit orvosoljanak. E levelemet kérlek, közöld, a kivel jónak látod s tegyetek, mit lehet. Kér barátod

XXXIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. máj. 15.

Kedves Barátom! Mit az élelmi aggodalomról írtam, azon nem értettem azt, hogy Téged a majdani megkoplalástól féltenelek; jól tudom, hogy van annyid, miből gondosság s ügyesség mellett megélj; s tudom, hogy a szükségest s annál többet is magadnak megszerezni képes vagy; de e mellett mégis volt s kellett aggodalomnak lenni; mert épen, mitől én félek mint barátod, s félek mint hazafi minden igaz honfival együtt az, hogy léted annyira kivéteket hozzád méltó sorából s hasznos munkásságod annyira korlátoztatik, miszerint élelem gondjai közt kelljen napjaidon keresztül tengődnöd. Neked minden idődet s egész erődöt a honnak kell szentelned. Ha ez nem történhetik, tévesztve van hivatásod, s a benned bírt kincs használatlan hagyva. Mit az *Erd. Híradóra* nézve írsz, mind helyes és igaz; azonban a legrosszabb esetre az abba leendő dolgozásod felőli készséged nyilatkozata rám nézve nagy vigasztalás.

Fogtál Nagy Lázártól hogylétem felől körülményesb hírt hallani; fogtad f. hó 4-iki levelemet is venni. Az ebbeni kéréssem lehető eszközléséért újra is esdeklek. Nem akarnám, hogy magamat vádolhassam, még kevésbé, hogy mások vádolhassanak arról, mintha szemem megmentésére mindent el nem követtem volna, mi észszerűn tehető- s teendőnek látszott. Hogy szemem mennyire van, vagyis jobban mondva mennyire nincs, meg fogja Eötvös mondani; azért most e dögtestről többet nem szólok s inkább valami egyébről.

Két tárgy van, mire épen most figyelmet fordítani szükségesnek tartok. A partium megyéi ellen kimondatik az elmarasztaló ítélet. Ez a kormány e tárgyban irányára nézve reményt adó hévmérő; mert ha ő a követnemküldést pártolni akarta vagy akarná: ha már meg nem akadályoztathatta is azt, hogy a pörbeidézés által e tette saját fiscusa által a helytelenség bélyege ne üttessék, legalább eszközölhetette s bizonyosan eszközölte volna is azt, hogy a pör húzódván, az országgyűlés

alatt ítélet ne hozattassék. De a RRnek azzal, hogy ítélet hozatott, még korántsem kell s szabad megelégedni. Szükséges egyfelől, hogy az ítélet végrehajtását sürgessék, még pedig nagyon és untalan; szükséges továbbá, hogy az elítéltek újra pörbe idéztessenek, mert különben sem azon törvény czéljának, sem a toties-quoties értelmének elégtéve nincs. A dolgok most itt úgy állanak, s az emberek annyira víve már vannak, hogyha látandják, miszerint az elmarasztalás nemcsak tréfa s a végrehajtás megtörténend, és hogy a megnevezést makacsúl folytatván, újra idéztetnek, újra meg újra elmarasztalandók, bizonynyal még ez országgyűlésre s most hamarjába fognak követeket küldeni. Erről csaknem mernék kezeskedni; de csak úgy, ha — mint mondám — az országgyűlése által az említettek eszközöztetni fognak.

A másik figyelmet s cselekvést igénylő tárgy következő: Az unio eszméje Erdélyben napról napra több pártolóra talál, s már jó részt a szőlők és cselekvők többségéé lett; de az erdélyiek nem kevés sajtáságaihoz tartozik: hogy szeretnek úgy szólván maguk után jártatni. E sajtáság több más sajtáságaival együtt hihetősön kicsiny vagyis gyenge voltának szüleménye; a gyenge többnyire az erősnél inkább megkívánja a kedvébeni járást, s részvétlenség vagy elmellőzés nyilvános bántásnál is inkább sérti; a szép, de gyenge nem örömet csatlakozik s adja át magát, de utánjárást követel. Az unio több olly ellenzői, kik az erdélyieket jól ismerik, azt hírelték el, hogy Magyarhon nem igen óhajtja az uniot s főként hogy az ellenzék főbb tagjai hidegséggel vannak az iránt. Ezen ármány minden egyebeknél nagyobb sükerű lön; s be kell ennek ellenkezőjét bizonyítani, ha nem akarjuk, hogy a már gyökeredzeni s terjedni kezdő növénye az unio óhajtásának itt Erdélyben hervadásra jusson. Itt a múlt országgyűlésen az unio eszméje már jócskán előkészítve, úgyszólván elfogadva volt az által, hogy egy olly biztosságnak leendő kinevezése határozottatott, melly a Magyarhon részéből hasonlóan kinevezendő választmánynyal az unio tárgyában majdan értekeződjék. Az erdélyiek ennek következtében azt várják s méltán is várhatják, hogy a magyarhoni RR. ezen választmányt még a jelen országgyűlés folyta alatt kinevezzék, melly azután azon küldöttséggel, melly Erdély részéről annak közelebbi országgyűlése által ki fog neveztetni, együtt dolgozhatson. Ha ez nem történik, azon kívül, hogy a dolog nagyon késleltetik, az erdélyiekben meg fog a részvétlenség felőli álvélemény az ügy teménytelen kárára rögződni. Ezért múlhatlanúl szükségesnek vélem é tárgyban mind a *journalistica* terén, mind az országgyűlésen mentől inkább s pedig mentől szembeötlőbben mozogni.

A kereskedelmi társaság részére a most júliusban fizetendő részvénymennységet kérlek, fizesd le azon 300 frttal, melylyel a két kancza árával tartozol. Aldjon ég! maradok barátod . . .

XL.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1844. jul. 1.

Kedves barátom! Sikerült posoni barátinknak Attomyrt a hozzám lejövetelre birni. Ennek következtében ő — azt hiszem, nem sokára Pestre érkezik. Szívesen kérlek, utasítsd s tanácsold, hogy Pestről akár Károly, akár Debreczen s Margitta, akár Nagy-Várad s Kolosvár felé miként jöhessen a legjobb s gyorsabb módon. Ily szerü kérést intéztem Bártfayhoz s Wodianerhez is, ez utóbbinak megírtam, hogyha kelleni fog, adjon Attomyrnak utiköltséget.

Mit máj. 15-diki leveledben a rudnói csudakuráról irsz, szívesen köszönöm.¹⁾ A baráti részvét, mit azon levél lehell, szívetemet melegíté s örvendezteti a tanács, de eszemet épen nem elégítette ki, s kellemetlenül hat teendőim körüli magam elhatározását illetőleg. Nem igen lehet gyötrőbb helyzet, mint legkedvesb s legtekintélyesb barátink által olyasmire unszoltatni, mit az ész nem javall, sőt inkább tilt. Midőn barátinknak javalunk, főként a szív parancsát követjük s annak hallgatjuk sugallását; midőn magunk teszünk, az észt kell s azt igyekszünk, mint vezért követni. Ezért természetes, hogy te azt, mire felszólitsz, mint utósó reményhorgonyt reám szeretnél kényszeríteni; és szintoly természetes, hogy én, ki reménynyel sohasem bibelődtem, ki azt, hogy reményről nálam most már szó sem lehet, annyira tudom és ki az orvosi képesség tehetetlenségét oly tisztán ösmerem, bizonynyal abba, mit te oly szívből és oly szívesen ajánlsz, észszerint bele nem egyezhetem; de azonban szív és ész, barátság és meggyőződés közt keserű tusát kell küzdenem. Még a télen kaptam vagy két helyről is a rudnói pap gyógy módját nekem ajánló levelet, ezektől alig menekedtem, midőn sokkal nagyobb ostrom intézteték eszem józansága ellen: Balogh Jancsi irt s darab idő mulva megint irt, magasztalta, ajánlotta a papot s engem kért, sürgetett a mentől előbbi odamenetelre. Ezen ostrom is illón vala eltávolítva, midőn a te leveled érkezett. Eszem mérlegébe uj és több súlyt semmit sem hoza, de szívembe roppant sokat. Orvosok, kotyfoló orvosok zúzták leginkább össze századnak daczolni termett egészségemet; magamon s másokon tett tapasztalások

¹⁾ L. e levelet *Történeti Lapok* I. 134. 1.

következtében napvilági fényben tünt fel előttem ezen kuruzslók rendszerének s működéseiknek káros és veszélyes volta, s mindezek után csakugyan egy kotyfolónak adjam át kényrekegyre nemcsak testemet, hanem — mondhatom — eszemet, vagy ha azt nem teszem, barátom kérését kellessék visszaautsítanom s magamat annak tennem ki, hogy majd makacsság vagy hanyagságról vádoljanak; ez hidd el, igen kellemetlen választási kénytelenség. Azonban arra határoztam magamat, hogyha állapotom s jelesen lábom, annyira javul, hogy utazásra képes leszek, s addig dolgaimat elrendezem, mi megint nem kis bajt s munkát okoz, s nem kevés időt igényel, mert ezen inneni távozásom igen kétes jövődön (*így!*) s visszatérésemnek mind ideje, mind megtörténése nagyon bizonytalan, ha — mondom — ezen előzmények menetelemet lehetővé teszik, felmegyek s akkor lehet, hogy Rudnóra is elmegyek.

Az *Erdélyi Híradó* uj birtokosainak írtam, de választ tőlök még nem kaptam.

Vetted-e máj. 15-iki leveletem? Isten veled! barátod.

XLI.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. jun. 4.

Kedves Barátom! Ez órában vett m. h. 31-iki leveledre válaszul. Fogtad eddig, f. h. 11-én irt leveletem venni. Láthatod abból, miszerint ha szinte a rudnói csudatevő iránt sem bizalmat, sem vonzalmat magamban legkisebbet sem érzek, s ámbár azt hiszem, hogy rajtam sem ő, sem senki is szememet illetőleg nem segíthet, mégis idegen nem vagyok *értetek* elmenni hozzá; de hogy most utra indulni, kivált orvos nélkül tanácsos épen nem lenne, s utazásra fájdalmaim miatt magamat képesnek nem is igen hiszem, és hogy ezért igyekeztem ügyes s legalább darabig folytonosan mellettem maradható homeopathát szerezni. Azt is láthattad azon levelemből, hogy Attomyrt posonyi barátink a lejövetelre reávétték volt s én azt hittem, hogy ő mentől előbb Pestre érkezik. Most közlött leveléből azonban úgy látom, hogy ő dr. Stapfot akarja maga helyett küldeni. Ezt én nem ösmerem s azért hozzá oly bizalmam, mint Attomyrhoz, nem is lehet; de azon igen kedvező körülmény, hogy ez húzamosabb ideig maradhat mellettem, elfogadnom javalják ajánlatát. Azért kérlek: sziveskedj a dolgot úgy rendezni, hogy Stapf mentől előbb leinduljon. Ha ő még egy darabig tartogathatja szememet, s ha azalatt lábom javulván, utazásra alkalmas leszek, vele együtt hihetősön felindulok. Két körülmény állhat ugyanis elő, mi felmenetelre birand: itt hitelesek által állíttatik: miszerint egy öreg gr. Traunnét, ki

már évek óta vak volt, Marnzeller homeopathice annyira vitt, hogy megint lát s látása folytonosan javul. Én ennek következtében mindjárt irtam Marnzellernek s leirtam s homeop. orvosom által (ki értelmes ember, de csak ritkán s rövid időre jöhet ide) leirattam bajaim mult és jelen állapotját s kérdést tettünk, hogy ily bajoknak orvoslását vállalja-e? a rudnói papra nézve pedig Balogh Jancsinak igen röviden s igen világosan megirtam bajomat s megkértem őtet: kérdezné meg a papot, hogy ily állapotnak javulását lehetőnek tartja-e; — ha már mind a két vagy valamelyik helyről biztató válasz jön: ugy kénytelen, tehát kész is leszek dolgaimat elrendezvén, felindulni.

Bár olvashattam volna mostani leveledben journalisticai jövendődet illetőleg valami megnyugtatót. A *Hiradó* mostani birtokosairól most nem kapék választ.

A bihari botrányokat károsabbak s kárhoztatás érdemlőbbeknek tartom, mint majd minden eddig történeteket. Ennek súlya csak egy felekezetet nyom s következőleg annál terhelőbbben s fájdalom! épen a mi felekezetünket nyomja. Nem az ellenfél által ingerelve vagy kényszerítve, hanem nyomoru provincialis érdekek miatt voltak oly késznek az országos bünt elkövetni; s egymás ellen törve s egymással csatázva saját keblöket szaggatták s megmarczanglották. Mikor és minő vége lesz ezen dühöngéseknek? Valóban nálunk most bajosan tehet bárki is üdvesebbet, mint ezen pokolszülte korteskedés ellen dolgozni. E célra minden illó módot el kellene követni: társulatokat kellene minden felé alakítani, az ir-mérsékleti társulatokhoz hasonlókat, melyeknek tagjai a korteskedésekbeni részt nem vétre köteleznék le magokat nemesi becsületökre. Ha én nem volnék már csak árnyék, ez volna azon nem kevés tárgynak egyike, mely körül erőteljesen s országszerte agitálnék. Áldjon az ég! barátod.

XLII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. jun. 19.

Kedves Barátom! Közelebb látám a *Budap. Hiradó* Aureliano-Széchenyianus programját. Annak kívált vége olyan, mintha a Széchenyi leggyanusítóbb korában használt tollával lenne írva; hogy pedig az Aurél nyomdokit követni igyekszendik, azt nyilván vallja. Én D. A.-t e hon egyik legveszedelmesebbé válандó emberének tartottam, oly veszedelmesnek, miszerint hiszem, hogy ha ő ily hamar el nem húny, valamelyikünknek ónja a másiknak agyát fúrta volna át s úgy hiszem, ezen ellenségtöli megmentése a honnak egy más nem utolsó fia

élte koczkáztatására érdemes lett volna. Emil nem hiszem, hogy bátyjához hasonló veszedelmessé lenni képes lenne, de ha sokkal kevesebbé veszélyes, de mégis nem kevés kárt okoz leend: hihetőleg létesítendem azt vele, mit bátyját illetőleg szándéklottam; mert hiszen az én életemnek a honra nézve becse oly kicsiny s magamra nézve oly semmi, hogy csekély árért is elég drágán lenne az árulva vagy eladva. Mult levelemben kértelek, hogy nevémet a *P. H.* előfizetői közül e 2-ik félévre törültesd ki; azonban írásimban úgy látván, hogy az előfizetés részemről az egész évre megtétetett, szeretném előfizetésem felét visszacapni s azt követelni is fogom; mert én a Te általad szerkesztett, nem pedig a Te kiküszöböltetésed színét s bűnét viselő s annak gyümölcsseit termendő hírlapra fizettem elő. — Ha gondolod, hogy a *Budap. Híradó* a *Jelenkornál* inkább megérdemli, rendeld azt számomra, hogyha a *Jelenkort* még meg nem rendelted.

Böthy leveléből értem, hogy Stapf 12-én indult le; azért minden órán várom. Áldjon az ég, barátod . . .

U. i. Ezen levelet azért zárom ide; mivel nem tudom, Deákunk most Egerszeg vagy Szalabérről veszi-e leveleit? Kérlek, ird ezt nekem meg, s e levelet küldd kezébe.

XLIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. jun. 21.

Kedves Barátom! Lehet, hogy hibából olvasatlan maradt, de mindedig nem találtam a keresk. társ. újabb részvényesei közt nevémet. Ápr. 23-án s máj. 15-én írtam neked e tárgyról.

Miután tegnapelőtti leveletem elküldöttem volt, érkezék, mit 360-ik számban a D(essewffy) E(mil) vállalatáról s programjáról írsz, s mi szintoly igaz, mint illően éles. Abból azt képezem, sejdíthetni, hogy a journalistikai teren leendő maradhatásra van kilátásod. Adja az ég ezt s ennek valóságát!

Stapf még nem érkezék meg. Szememre nézve már havak előtt is késő lett volna érkezése, most pedig már épen torjára érkezend; hanem a lábommal bajmólódhatik.

Egyik leveledben említetted a Metternihckeli szólásodat; beh szeretném ezt terjedelmesen tudni. Azokról is, mikről még ápr. 23-án írtam, óhajtanám tudni vélekedésedet; s hogy sociális teren főként pozsonyi barátinknál nem tettél-e s hogy megyei v. journalistikai úton nem szándékozol-e valamit a körül tenni? Áldjon ég.

XLIV.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. júl. 3.

Kedves Barátom! Ma vevém múlt hó 27-iki leveledet. Áldja az ég szakadatlan sikerrel tolladat 364-ik számbeli vezércikkedért. Áldjon a menny azon szintoly élénk, mint eszélyes munkásságért, a melylyel e tárgyban eljárál. Reménylem, hogy mind ott, mind itt foganatja leend.

A 300 frtnak kifizetését köszönöm. Hanem ha ez csak legkisebbnyire is most terhedre esik, kérlek, írd meg czikornyátlanúl; tüstént Wodianerre szóló utalványt küldendek, s ezzel kifizettnek tekintjük a részvényt, a nálad levő 300 frt továbbra is mint tőke maradjon nálad.

Wigand Ottónak vevém Pestről levelét. Vele a *Szózatot* illetőleg oly egyezményre léptem volt, miszerint ő azt saját költségén 2000 plban kinyomva, tartozik nem drágábban, mint 2 frton adatni. Ha a megjelenés után egy év alatt az egész elkél, úgy én a bevételnek a kiadás költsége levonata után két harmadát, ha pedig egy év alatt mind el nem kél, csak felét kapom. Ő ezen egyezés ellenére a könyv bolti árát 2 frt 40 kr-ra tette, mi annak gyors kelését nagyon hátráltatta. Most számításában csak 800 és néhány elkelt plról számol s írja, miszerint rendeletet tett Heckenastnak, hogy az el nem kelt 1100 és néhány plt nekem, mint egészben az én teljes tulajdonomat átadja. Már most azon volnék, hogy ezen 1100 és egynehány plból mentől hamarabb kapjak valamit, még pedig mentől többet. Kérlek, tanácsolj, mit tegyek; talán jó lenne próbálni, hogy Heckenast vagy más könyvárús az egészért mennyit adna. Ha így nem lehetne eladni, talán ki kellene egyszer a könyvet a könyvárulásból venni; az egy darabigi nem kaphatás által talán növekednék a vevési vágy s akkor jobb sikerrel kezdehetnék meg az eladás. Azonban mindezt talánnal mondom, s egészen azt követendem, mit legjobbnak fogsz látni. Közöld a dolgot Lukácsal is. A *Szózat* német fordítását ő szíveskedett eszközölni; ezen fordításnak eladása van az eredeti eladásával némi összefüggésben.

Nagyon nyugtat s éleszt leendő hírlapod felől adott biztatásod.

Dr. Stapf megérkezett; de jórészt veszített csata utáni segítség. Szememre nehezen fognak szereit hathatni; lábommal nyomorékságomra hihetősön igen.

Itt azt beszélük, de reménylem, csak mesélik, hogy Landerer *Hírlapját* Eötvös, Lukács, Trefort fognák ezentúl szerkeszteni. Ezt nem hihetem. A Landereréhez hasonló gonosz-

ságot s gyáva'ságot nemcsak nem büntetni, sőt így meg is jutalmazni, bűnös és otromba fonákság lenne. Áldjon az ég, maradok . . .

XLV.

Kossuth Lajos. Zsibó, 1844. júl. 10.

Kedves Barátom! Ezen ide mellékelt levél kézbeadása kérésével azért terhellek, mivel Stullernek lakását nem tudom s a pesti posta ostobaságáról mindent felteszek, mióta Bártfay Lászlónak igen tisztán címzett leveletem: »Nicht zu erfragen« felirattal visszaküldötte. Kérlek, tudakold meg s tudósíts, hogy a selyem galétának fontját mennyin veszik be és hogy azt nagyobb mennyiségben, t. i. néhány mázsányit mikint kell bepakkolni s küldeni, hogy hosszabb úton, p. o. innen Pestig el ne romoljon. Áldjon az ég! Maradok . . .

[A levélhez Stuller Ferencznek írt hosszú levél volt mellékelve a kisededóvó intézetekről s első sorban a zsibóiról és Sebestyén meg Halász kisededóvók eltávozta miatt egy új kisededóvó küldéséről.]

XLVI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. júl. 31.

Kedves Barátom! Falusi magányodban fogod hihetön venni ezen leveletem, melyet én a teljesen rám borult örök éj borzalmi közt mondok. E borzalmak Barátom! rémítőbbek s gyötrőbbek, mint a milyeknek azokat még én is képes voltam előre gondolni, ki pedig azokra évek óta készültem s azok eléggé feketéni festésére képzőtehetségemet a lehetőségig felcsigáztam. Azonban erős vállak sokat bírnak, s az enyimek még nem roskadnak s roskadni reméllem nem is fognak. Igenis, Barátom; reméllem, hogy lelkem s idegeim szilárdsága megmentend a szenvedések legsúlyosbikától, t. i. hallásától azon gúnykaczajnak, mely a huzamosig rendítlenül állott törpülésekor a pokol diadalma. Ha a pokolnak e diadalt nem engedem is, de részesül abban, mi annak ha nem fontos győzelme is, de valódi öröme lehet, azaz: sötétségbe taszíthatni a világot keresőt s imádót. Talán ennagyzástól szintoly távol mint hízelgéstől, méltán állíthatom, hogy az én örök éjbeni taszítatásom s a Te világító fényednek láthatásunkróli kiszorítása a gonosznak egynemű örömet okozó, csakhogy engem illetőleg öröme marandó, Téged illetőleg pedig reméllem mulandó lesz s ha az én éjem a sirboltig nyúl is, de a Te világod nemsokára élesztve s melegítve fog újra föltűnni.

Figyelmedet bizonynyal nem kerülte el az *Erdélyi Hiradó* 55., 57., 58. és 60-ik számaiban ellened írt czáfolat. Ez, úgy látszik, egy ügybarátunktól ered; de ily baráttól az isten ügyünket s minket mentsen. Fogsz-e erre felszólalni? kérlek, felelj neki. Ha Te nem tennéd ezt, úgy kénytelen lennék szólni; mostani hangulatom pedig oly komoly s lehet ingerült is, miszerint jobb lenne hallgathatnom. Részünkről azon czikk hallgatással nem mellőztethetik; mert hatása sokakra nézve káros leend: hánynak nem fog az szájába sípot s kezébe fegyvert adni. Barátom! mégis csak nehéz átok fekszik vérünkön: a mi jót óvatosság mellett s fáradsággal olykor létesíteni lehet, azt megint jők jót akarva rontják el.

Deák nem írt-e neked? már két levelemre s elég rég várom válaszát. Vetted-e Júl. 3-dik és 10-dikén írott leveleimet? Áldjon az ég, maradok barátod.

XLVII.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. szept. 4.

Kedves barátom! Keserédes érzésre olvasztott szíves és lelkes leveled. Kit nemcsak érnek csapások s szenvedések, hanem kinek csapások s szenvedésekből van léte összeszöve; ki nemcsak egy-egy élvezéstől s némely birtoktól fosztatott meg, hanem ki azoknak egész halmazától van elzárva; — ilyennél a fájdalom vagyonná válik; mert az ember természetében fekszik, hogy ő akar, neki kell valamit tulajdon gyanánt birni, s azt szeretni s becsben tartani: s így a minden egyéb nélkül maradt fájdmát ápolja. Ezért rossz szolgálatot tesz neki a vigasztalni akaró, ki fájdmát gyengíteni, mellőztetni akarja, sérti őt, ki fájdmát nem méltatva, kisebbitni törekszik. Csak az osztó rokonérzet nyujt balzsamot s ily rokonérzetet lehelnek soraid. Annál jólesőbbben hatottak ezek rám, mivel éltem ezen legterhesebb szakában, t. i. vak-ságom első idejében, mintegy két hónap óta egyetlen barátomtól sem vettem volt levelet, holott többen tartoztak válaszszal is. Nem panaszkint mondom, mert a panasz csak gyengéhez illik; de a körülmények csudás alakulása volt, hogy az, ki hite szerint honának élt, azért szenvedett, s kit honfiai legalább a közbeszéd s nem kevés declamatiók után ítélve olykor érdemén túl is dicsőítettek, az, mondom, baráti s szerető ápoló kéz nélkül hagyatott, de még résztvevő hang sem zengett távolból felé barátitól, épen akkor, midőn a világ virító köréből ki s azon örök éjbe taszittaték, hová mindazon sokból, mi neki kedves s drága volt, öntudatán kívül csak épen e

részvét kísérhette; s mégis e részvét jelenségeiben oly kevéssé részesülhetett, hogy éppen e gyász időszakban messze lévő barátitól levelet sem vett, közeli rokoni csak mint máskor s ritkán látogatták; házi körében legrégibb meghittje betegség miatt tőle távol volt; — a mindenben másra szoruló s magát másra bízni kénytetett, körülmények következtében szinte eddigi megbizott titoknokai nélkül maradott, új pedig — bár ilyen szerzése iránt több helyre irtam — nem találkozott; és így a teljes értelembeni elhagyatvalétel pontján áll vala, ha egy *külföldi* régi barátja s annak lelkes nője e borult napokban körülte nincs s ha az *idegen táj* leánya ¹⁾ határtalan ragaszkodással s gyöngéd kezekkel nem ápolja. Ily helyzetben képzelheted leveled sokszorozott becsét. Áldjon érte az ég! Jövő postával — ha lehet — többet s egyebet. Marad barátod.

XLVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. szept. 16.

Kedves Barátom! Utóbbi levelemben irám, miszerint közelebbről — ha lehet — többet s egyebet, tehát többet ugyan nem sokkal, de egyebet.

Már nagyon régen áll tisztán előttem azon felette káros hiány s hanyagság, miszerint honunk polgári állását s alkotmányát illető jó, könnyen érthető, nem hosszú s népszerű munka nem létező: az iskolában ifjaink ilyenét ismeretek nélkül nőnek fel egész addig, míg jogászokká lesznek, s ekkor is a magány-római, egyházi s ég tudja mi minden jogot inkább tanulnak, mint honunk közjogát. Hogy pedig azt korához s értelméhez alkalmazva már a gyermeknek s mentől jókorabb s azt kora haladtával bővítvén s szilárdítván, mind folytonosan kellene tanulni, ezt azt hiszem, velem egyenlőn fogja minden érezni, ki e tárgy felől józanon tud s akar gondolkozni. Részemről ez iránti nézeteimet mind a *Balítéleteknek* nevelést érdeklő szakában. mind a *Szózatnak* ugyanezt tárgyazó cikkében kifejtettem. Később többeket kértem meg s szólítottam fel egy ily s ilyenét végre használható munkácska vagy munkácskák készítésére, de siker nélkül. Nekem ilyesmire mostanság sem érkezésem nem volt, sem — a mi igen természetes — elegendő kedvem nincs; de nem is bírok arra elegendő ismeretekkel. Nem ismerek ezen nem nagy, de mégsem könnyű munkára Nálad képebbet; s nem ismerek ezen tárgynál méltóbbat

---

¹⁾ Későbbi neje.

arra, hogy mostani — talán valamivel kevesültebb foglalkozásid közt néhány órát szentelvén, egy oly munkával ajándékozd meg a hont, melynél tetemesb hiányt egy sem pótolhatna s nagyobb hasznot valami más alig tehetne. Modorának — azt hiszem — kérdésekben s feleletekben levőnek kellene lenni. Ha ily munka létrejöne, én azt mindjárt egy vagy két iskolában használatba tudnám vétetni. Kérlek, édes Barátom, vedd e tárgyat szivedre.

Engem az, hogy a Landerer hirlapja szerkesztését s az abbani dolgozást a tudvalévő egyének — mondhatni tekintélyek — vették át s ez által azon gazembernek gaztettét méltó büntetés helyett jutalmazták — ezen tény, mondom, engem szomorított s bosszantott; kifejeztem ezt egész őszinteséggel egy levelemben Lukács Móricznak. Ő nekem mentségül azt írta, miként az ő tudta szerint Landerer nem külső ármány következtében, s nem gonosz czélből cselekedett; hanem hogy csak finansialis összeütközés miatt Te mondtál le a szerkesztőségről. Károsnak látom, hogy Lukács s a többiek ezen tévedésben legyenek; azért Lukácsot arra utasítottam, hogy értesítse általad magát jobban a dolog állása felől.

A részbeli megyék közül e napokban Szolnok az exemtio bebocsátását, Kraszna pedig be nem bocsátását határozta el közgyűlésileg; de a követküldés iránt egyik sem tett határozatot. Ez által mindkettő elég nyilván megmutatta, hogy azon okot, miért elmarasztaltatott, t. i. a követ nem küldést megszüntetni nem akarja; következőleg nekik újra pörbe kell idéztetniök. Jó lesz erre a pozsonyiakat figyelmeztetni. Ha az újbóli idézés megtörténik, azt hiszem, ki lehet a még e jelen — hihetőleg hosszabbra nyulandó országgyűlésre leendő követküldést vinni; mert a követküldés ellen ármánykodó főispány s csatlósai már nagyon meg vannak zavarva s ijesztve. Áldjon az ég! Maradok barátod.

XLIX.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. okt. 27.

Kedves Barátom! Sept. 4-iki s 16-iki leveleimet vetted-e? Hát lesz-e Hirlapod vagy Hirnököd? A mostani Hirlap iránya, mennyire hallom, tarka s némileg káros is. Az én állapotom nem javul: csak most néhány nap alatt annyiban volt türehetőbb, hogy lábamban a fájdalom kevesült. Kérlek, örvendeztesd mentől előbb soraiddal barátodat.

(E levelet b. Jósika Miklós által akarta elküldeni, de felutazása késvén, utóbb visszakérte s postán küldte el.)

L.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. nov. 11.

Szeretett Barátom! Fogadd buzgó hálámat nagyböcsü soraidért. Rég nem érzett élvezést nyújtott annak olvashatása, busultam, midőn végeztek a néhány lapból álló levelet, hogy miért nem legalább két olyan hosszú. Beh szép! alkalomhoz jutni olyan emberrel úgy szólhatni, — s még mennyivel szebb azon alkalmat a becsületes ember szilárdsága mellett oly ügyességgel is használni mint a hogy Te használtad. A vén diplomátának ezen dialogja koszorut nem fűz diplomatai tehetségére. A Metternich roppant tudását, tapasztalását, sokoldalúságát s ügyességét is kétségbe ki hozhatná? de észére nézve ép oly kolosszusnak, mint a milyennek tekintik, sohasem tartottam. Igaz, hogy a monarchiában mindent ő igazgat s a világ folytára is nem kis hatást gyakorol, s igaz, hogy gonoszul bonyolódott dolgok vitele az ő szintoly bajos mint kényes feladata. de másfelől az is igaz, hogy a dolgok gonosz rosszul s még rosszabb jövő felé folynak, mely folyami irány akár azért van, hogy azt ő adta és adja, akár mert változtatni nem tudja, egyenlőn az ő hibája. Hogy teremtsen újat és nagyot, arra — lehet — alkalma sem volt s nincs, de azt hiszem, képes sem lett volna: foltozgatás, férczelés volt és marad legfőbb mestersége; s mivel a foltozás és férczelés míve s a foltozó s férczelő működése s szerepe is bizonyos kisszerűség, sőt nevetségesség színezetével is bír, azért örökké volt és marad ezen különben nagyszerű alakon egy bizonyos vonása vagy bélyege az aprólékosságnak. A hányszor e statusember politika, szereplését s magatartását elgondolom, mindannyiszor egy jelenet jut eszembe, milyenben egykor én őt láttam volt. 825-ben látogattam olykor a Zichy-Ferraris családot, ő már akkor mostani nőjének tevén a szépet, sokat volt ottan. Egy reggel a Klamm nője albumába rajzolta s a diplomata egész méltóságában s komolysága teljes pompájában ült; a mellette levő asztalon állott a rajzoló nőnek egy kis angol reszelős gépe, melyen szokták a rajzónokat hegyesíteni. M. e gépet nem ismervén, kezébe vette, s rövidlátó lévén, oly közel vitte szeméhez, hogy hatalmas nagy orrának czimpája tőle fekete lett, mit ő nem is sejtván, előbbeni magatartásában maradt s magát tovább rajzoltatta. — Abból, hogy a vén diplomata minő bizalmason s sikerre számítva terítette ki számodra is a hálót, helyesen következteted, s méltán fájlalod, hogy minő készséggel kellett az embereknek e háló alá menni, sőt sietni. De hiszen ezt csodálni nem lehet: eredetítai sajátsága az embernek, hogy magát olcsón adja el, — ez talán legméltányosabb tette is;

mert valóban sokat nem is ér. Becsületes embernek ára nincs, eladóért kicsiny ár is sok. — Lehet, hogy hírlapot nem kapsz; de ez az öreg elgyengültségének leendő példája; mert ennél valamivel magát inkább nem fogja compromittálhatni. Kérlek, tudasd velem, leveled közölhetem-e többekkel?

Ismételnem kell a Józsika által küldött levelemben tett azon kérdésemet: hogy szeptember 4 és 16-iki levelemet vetted-e? Az e megyéből ment petitio, — mint az ujságból látom — részvétellel pártoltatott. De a tárgyat korántsem merítették a szónokok úgy ki, s fogták azon szempontból fel, mint reméltem s remélhettem azon adatok s nézetek után, melyeket én velök közöltem. Ezen iratokat Kubinyi nem mutatta-e Neked? — Azóta — mint tudod — az executió kijött s az ezen megyében a Gubernium ez iránti rendelete következtében s annak előmutatása mellett visszautasított. Ez által a dolog új térre jutott, vagyis inkább az eddigi most leplezetlen áll. A Gubernium ugyanis nyíltan szerepel, midőn ama törvény s törvényes eljárás gátlója. — Ha ezen visszautasításra hatalomkar nem rendeltetik, új compromissio — ha pedig igen, új bonyolódás a kormányt illetőleg.

Kérlek, tudasd velem, hogy a keresk. társaságra lehet-e még részvénynyel aláírni s a mostani aláírás fizetésének sora és ideje mikor lenne? A négy már meglevő részvényeimért októberben reméllem, a fizetést Wodianer megtette. Hát a közelebbi fizetés mikor leendő s 100-tól mennyivel?

U. i. Kérlek, tudósíts arról is, hogy czukorgyári részvényt lehet-e még s tanácsos-e venni? Batthyányi felszólított; de csak oly pénzt fordíthatnék erre, mit veszélyeztetnem nem szabad, t. i. gyermekeimét.

Csak tegnap értém a *Jelenkorból*, hogy a főrendek a különben is nyomorúlt mennyiségre összeszigorodott subsidiumot egy milliora fillérezték le. Gyalázat azokra, kik ennek okai.

Hogy leveletem be ne zárjam hogylétem felőli tudósítás nélkül, annyit irok: hogy lábam valamivel jobban van; de azért még szintoly lassan s nehezen járok s haladok, mint nálunk a valódi szabadelvűség; szemem előtt pedig szintoly egyiptomi sötétség borong, milyen arisztokrátiánk nagy részét borítja. Jelentsd nődnök szíves tiszteletemet. Áldjon az ég.

LI.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. jan. 2. [Postán.]

Nov. 15-én írt leveledet későn, azaz decz. 6-án vettem. Annak egyik ágára, t. i. a küldött védegyeleti íveket illetőre darabig nem lehetett válaszolnom; mert azon íveknek szét-

küldözése csak alkalom szerint történhetvén, az időbe került; most már nagygyára szét vannak küldve, s a még kezem közt lévő néhányat is mentől előbb elküldöm. Mielőtt leveled másik ága felől szólnék, egy pár szót a védegyeletről. Én ennek szándékát teljesen méltánylom, valamint szükségét és hasznát is; de megvallom, hogy szerettem volna, hogy ezen derék munka — hogy úgy fejezzem ki — cím s főként a szerző neve nélkül jelenjék meg, vagyis hogy sok nagyobb és apróbb védegyeletek lépjenek a hon közepében s minden tájain életbe; hogy sajtó útján s megyei közgyűléseken az eszme mentől népszerűbbé, divatosabbá és közönségessé tétessék; és hogy miután már voltaképen léteznék, akkor — haszinte az több hónapok vagy év mulva történt volna is, adassék meg neki az országos név s alak. Az ily sokhelyti s lassankénti létrejötté a dolognak kevesebb figyelmet okozott s nem zaklatott volna ki indolentiájából sokat, ki most haragból vagy félelemből mozog. A rosszakaróknak sem lett volna oly könnyen megmarkolható fogantyujok az ügyet pártkérdéssé facsarni. Midőn pedig a dolog már megért s az ügy barátainak száma nagyra nőtt, akkor ezen rosszakarók is mint már úgy sem sokra segítő fortélyt, hihetősen abba hagytak volna sokat, mit most tettek és tesznek; s minek célja egyedül az emberek visszatartóztatása. Hogy kevesebb zaj s a tárgynak pártszintőli volta mellett a siker is biztosabb, arra adatul: Itt Zilahon már egy pár év előtt pendítettett meg egy védegyeletnek, még pedig a mostaninál sokkal szigorúbbnak eszméje; mondhatni minden kabátos részes lett, s ezen akkor teljes készséggel hozzájárulóknak nagy része most nem ír alá, mert nem mer, átalja s. t. e. f. — Azonban már bele van vágva a fába a fejsze; s habár nagy és szíjjas is e fa, és épen mivel olyan, azért kötelesség erélyt és eszélyt fordítani rá, hogy a fejsze bele ne szakadjon. A szabályok azon pontjának, miszerint a részt venni nem akarók feljelentessenek vagy jegyeztessenek, célját jól érteni, vagy amennyiben értem, helyeselni nem tudom. Hát miként fog annak rossz oldala kikerültetni, hogyha az eddigi sok apróbb czéhek mellett és felett egy általános czéhe alakulna a honi kézműveseknek, kik arra építvén, hogy oly sokan vannak rájuk szorulva, a külföldieknél drágábbak s a helyett hogy azokkal versenyeznének, mindig sokkal rosszabbak maradnának. A honi név s cím alatt beözönlhető s hihetően özönlendő osztrák, cseh s morva iparműczikkek elleni védeszközök felől hihetően fog az egyesület gondoskodni. Talán jó lenne a közönséget mind arról, hogy ez miként lehet s leendő eszközlendő, megnyugtatólag felvilágosítani, valamint arról is, hogy a honi kézművesek monopolizálása miként lesz meggátolandó.

Leveléd másik részére azért nem siettem felelni, mivel soraidat úgy értettem, hogy azon megválasztást csak mint később, talán egy év vagy még azután történendőt említetted s ezt így is kell értenem; mert hogy Deczemberben vévén leveledet s azután nem tudom mikor megválasztatván, mindjárt felszedjem a sátorfát s még e télen Pesten teremjek, ezt tőlem sem kívánni nem lenne helyes, s várni sem lehetne. Dolgait mindenki így vagy amugy, de előre rendezze el; már a ki mind házáat, mind dolgait s gazdaságát, mind pedig költségi viszonyait úgy rendezte el, hogy otthon maradjon, az hopp ide, hopp oda, rögtön nem kerekedhetik fel, s nem öltheti hevenyében magára a falunlétel pongyolája helyett a városi lakás feszes és súlyos öltönyét. De hát még egy nyomorék, mozogni nem tudó beteg, vak ember mint én, miként tehetné ezt? Csak később tudtam meg, hogy most Januárban van közgyűlés. Leend-e ezen elnökválasztás, nem tudom; a Magyar Gazdában azon közgyűlés teendőirőli hirdetményben arról szó nincs. Ha azonban a választás megtörtént, vagy meg kellett volna történnie, úgy válaszom már úgy is elkésett, mi különben a fentebbiekben van s mondhatni a körülményekből folyván, magában érthető. Egyébiránt a Pestremenetelemet s költözésemet Széchenyi megvakulásom után mindjárt s már kétszer sürgeté. Ez tőle következetes. Hiszen már ama famosus cikkjében ajánlott volt a vakulandónak lakást, ételt s ápolást. Akkor ez tőle kiméretlenség volt; mostani felszólítása talán szívesség; de megvallom, ha körülményeim, melyekről hihetősön még neked írni fogok, később megengednék is a Pestre mehetést, az ottani mulatásnak reám nézve sok tekintetben kívánatos voltát az egyik név nagyon gyengíti, épen a Széchenyivel viszony: ezt ha nem magyarázom is, hiszem, érteni fogod. A másik, mi engem Pestre most teljességgel nem vonz, azoknak, kikkel társalkodni akarnék vagy társalkodnom kellene, annyira egymás ellenében álló két párttá lett válása. A gazdasági egyesület elnökségét illetőleg azt is meg kell jegyezmem, hogy vak és nyomorék ember azt úgy, mint kellene, nem vihetné; én pedig, mit nem bírhatok, azt nem is vállalhatom.

Már nov. 11-iki levelemben is kérdeztelek, hogy sept. 4, 16, okt. 27-iki leveleimet vetted-e? Kérlek, tudósíts erről s írj mentől előbb s ha lehet, jó sokat, erre kér barátod. —

LII.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. márcz. 6.

Szeretett Barátom! Nov. 16-án irt s Dec. 6-án vett leveled óta, s tehát már nagyon rég nem vevék tőled tudósítást, pedig beh sovárgva vártam soraidat. Tudom, hogy igen

nagyon el vagy foglalva; de ennek tudása nem kevesíti vágyomat: rólad tudni s tőled a barátság szavát s körülményeinkről tárgyavatott ítéleted hallani. Vetted-e Sept. 4-iki, 16-iki, Oct. 27-iki, Nov. 11-iki s f. é. Jan. 2-iki leveleimet? Főként a Sept. 16-ikira, Nov. 11-ikire s Jan. 2-ikira ohajtottam volna válaszodat venni. Nov. 11-iki levelemben kértelek: tudósítsnál a felől, hogy »lehet-e még a kereskedelmi társaságra részvénynyel aláírni, s a mostani aláírás fizetésének sora és ideje mikor lenne? A négy már meglevő részvényemért októberben remélem, a fizetést Wodianer megtette. Hát a közelebbi fizetés mikor leend? Ugyanezen levelemben a czukorgyár iránt is kérdést tettem, hogy errei részvényt lehet-e még és tanácsos-e venni; mert szeretnék ilyet bírni, de, csak oly pénzt fordíthatnék erre, mit veszélyeztetnem nem szabad, t. i. gyermekeimét. Ez iránt tőled várván tudósítást, nem feleltem Batt-hyányinak.

A Valero féle gyárra egy részvénynyel aláírva küldöm ezennel vissza az ívet. A fizetést [valamint más illetén fizetéseimet is] Wodianer teendi meg.

Fogtad hallani, hogy a védegyelet Kolosvárt, kivált eleinte mi kevés pártolásra talált. Szerencsétlenségre az aláírási ívek-nél hamarabb érkezett oda a kormányi parancs, mely a hivatalbelieket a részvéttől eltiltja. Ez a szolgálai serget hogy elretentette, természetes; de még a jobbak közül is sokaknak szegyet ütött fejébe; ujjhúzás, szétválás, reactio, visszatorlás sat. eszméje s félelme cikázott keresztül agyukon. Mások kereskedési teljes szabadság, német sympathiák megnyerése s más szintoly meddő elméletek s fonák állítások megé bujtak. Falka irkálásba, izgatásba, dorgálásba került, míg vagy csak ötvent össze lehetett dobolni; most már mint hallom, mintegy 3—4 száz aláíró van. Hogy csak jövő octoberben akarnak mint tagok megszületni, oknélküli de jó, hogy így is megy. Dézsen s az ország némely más részeiben több részvét mutatkozott s fejlődött ki.

Barátom, nagyon sok tárgy felől és sokat szeretnék, sőt kellene neked írnom és fogok is írni, de most nem érek reá. Csudálni fogod ezt, hogy én, a vak, ki, mondhatni, a foglalatosságok nagyobb részétől el vagyok zárva, kinek hajdani nem kevés teendői s tehetői közül misem maradt, ki sem mint közkatona a csata hevébe többé nem rohanhat, sem mint vezér harczot nem rendezhet, hanem csak távolból kénytelen annak moráját hallgatni, hogy, mondom, ez levéliratásra, még pedig olyanra nem ér reá, mely neki bizonynyal élvezést nyújt, ez fonákságnak látszik; de Barátom, a gyötrő idő végetlenségének marczangoló körmei s ónsúlyu karjával fulasztó nyomása ellen annyit, habár aprólékos, de folytonos foglalatosságokkal sánczol-

tam magamat körül, hogy sokszor nem tehetem azt, mit leginkább ohajtanék tenni. Azonban közelebről reménylem, bővebben írhat neked s szólhat véled barátod W.

LIII.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. márcz. 17.

Kedves Barátom! F. h. 6-iki leveletem reménylem, vetted s reménylem, fogsz is válaszolni. Mig azonban válaszod vételéhez szerencsém lenne, megint irok, nem az utóbbi levelemben említett tárgyakról s bővön; mert erre most megint nem érkezem; hanem egy pár kérést intézek hozzád.

Azon áldott kis leánynak, kiről Sept. 4-iki levelemben irtam, atyja Sleziában takácsmester. Ott a takácsoknak rosz keresetök van; szeretném azért leánykám atyját Pestre szállíttatni. Ő igen jó takács s két fiával s még vagy két legénnyel jőne. Dolgozik finom gyolcsot s nyári nadrágok s öltönyökrei egész s fél gyolcsszöveteket. Gyapjuból s gyapotból nő-ruhák s butorokrai kelméket. E dolognak, mit én is igen ohajtok, eszközölhetésére kérlek, tudósíts következőkről:

1^{ör} Mi lépéseket kell tenni az ő Pesten leendő megtelepedése, mesterségének megkezdhetése s folytathatása eszközlésére?

2^{ör} Miket készít, csak végben vagy singgel is adhatná-e el?

3^{ör} Szállás két szobával, melyek közül az egyikben négy takácsszék elférhetne s egy konyha — természetesen nem a város drágább részében — évenként mennyiben jön?

4er Ő családotól s két legényével együtt hat személy ételmére, fára, gyertyára tisztességesen de jól gazdálkodva, évenként mennyit kell számítani?

5^{ör} A gyár- vagy védegylettől nem kaphatna-e üzlete megkezdésére törvényes kamatra pénzelőlegezést?

Igen igen szívesen kérlek, tudósíts ezekről mentől előbb, vedd ez ügyet pártfogásod alá. Nem igen van tárgy, a mivel irántam nagyobb szíveséget tehetnél.

A második tárgy, mi iránt kérlek, következő: Nem tudnál-e nekem valahonnan egy néhány ezer pfrtot szerezni 100-tól hatos kamatra? Szívesen felvennék 20—40 ezer pengőt; de annál kevesebb s csak egy-két ezer frt is jól esnék. — Széchenyi még tavaly felmondotta nálam levő 14000 pft tőkáját; azt adván okul, hogy a hirlapokban gazdasági tiszteimhez intézett köszönő nyilatkozatomból ugy látván, hogy dolgaim jól mennek, hinnie kell, hogy most könnyen fizethetek. [!!!] Egy más, mintegy szinte annyit tevő tartozásom is mondatott fel. Mindezt saját tőkémiből nem fizethetem; mivel azokhoz mint gyermekeim tulajdonához nem

nyulhatok, s ezért azok lefizetésére kölcsönhöz kell folyamodnom. Ezeken kívül, mivel régi jó barátom, Jósika Miklós, igen szives kérésemre hajolván, dolgai rendezését reám bízta, ezen vállalat jó vagy rossz sükere nagyrészen függ attól, hogy most kaphatok-e számára, habár csak egynehány ezer forintot is. — Édes Lajosom, ha ezen dolgokban is segítenél, mondhatatlan lekötelezve érezné magát barátod.

A takarékpénztárból vagy kereskedelmi társaság pénztárából nem lehetne-e pénzt kapni?

LIV.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 7.

Szeretett Barátom! Vigaszt és örömet nyujta végre várt leveled. Sokat kell arra válaszolnom, de ma már igen rövid az idő reá s hogy levelem a postáról el ne késsen, csak egy-két pontjára néhány szót. —

Az elveszett leveleket másolati könyvemből kiiratván, meg fogom küldeni, mivel vannak azokban, miket különben is ismételnem kellene.

Wodjanernek meghagytam ugyan, mit Neked is egy levélben megírtam volt, miszerint ő minden részemről tenni kellett a fizetést, arra általad fölszólítva, megtegyen; ha a kereskedelmi részvényeim mostani járandóságát eddig be nem fizette, azt e levelem ezen része előmutatása mellett ő jelen kérésemre ki fogja fizetni. — Hogy számomra még részvényekkel fentartani s engem praenotálni sziveskedtél, köszönöm. Kérlek, mondd meg Wodjanernek, hogy mikor és mennyit kell fizetnie, s ezt nekem is írd meg.

A Pestre szállítandó takács-család dolgában irtakra: Uj-Pest hol van? Ez a Duna partján esik-e? vagy pedig ott, hol Fótra térnek a vácz-utból s hol Károlyi István kezdett egy kis gyarmatot telepíteni? Hát Budának melyik részét érted? ezen helyeken jóval olcsóbb a szállás? Lehet-e élelmiszereket, boltbeli apróságokat úgy kapni, hogy ne kelljen a városba mindennap bemenni?

Azon mesterembereket, kiket kivándorlási levél nélkül bejötteket telepítettél meg, miként lehetett a határszélen behozni?

Szövésre való font gypjut nagyobb s kisebb finomságut lehet-e Pesten kapni? vagy olcsóbb-e, ha kívülről hozatik?

Megbocsáss, hogy e tárgygyal fárasztalak, de azon család megtelepedhetése s boldogulhatása nagyon érdekel.¹⁾

¹⁾ Későbbi neje szülőiről van szó.

Idezárok valamit, minek valamelyik ujságcikkbe leendő megjelenését igen óhajtanám.¹⁾ Az esetet és tárgyat magából az iratból látandó; azért arról bővebben nem irok. Ha a censura megjelenését sem a Pesti Hirlapban, sem a Hirnökben meg nem engedné, úgy kérd meg nevemben Lukács Móriczot, hogy fordítsa le s küldje az Augsburgiba, vagy ha ott se jelenhetne meg, más külföldi lapba. — Ha német lapba megy, úgy talán szükséges lenne mind a polgársággali megtiszteltetésem indító okairól, mind pedig s még inkább arról: hogy a *kereset-alatti* iránt köszönetet nyilvánítani a szolgai szellemű tanács évekig nem mert, egy kis commentart adni; valamint az M — — — y dologáról is, mire iratomban czélzat van. — Többek közt: ki az a M — — — y, kinek gyilkossággali vádoltatása a pesti közgyűlésen tárgyalatott, s mely ügyben a város oly botrányos hanyagságot vagy részrehajlást tanusított? — Ha ezen hirlapban leendő igtatás dolgában eljárni időd nincs — mit nagyon is hiszek — kérd meg arra Jósikát vagy Lukács Móriczot. —

Családodról semmit sem irsz; pedig tudhatod, hogy engem az is mennyire érdekel. Nődet tisztelem, keresztfiamat csókolom. Maradok barátod. —

LV.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 10.

Szeretett Barátom! Hevenyében irt soraimban f. hó 7-én szíves leveledrei bővebb válaszomat mostanra halasztám; de most sietnem kellettén, a szándékolt válasznak ma csak fele mehet. Hogy ritkán s keveset irtál, ámbár nagyon sajnáltam, de mindig természetesnek találtam. Hálával fogadom ígéreted s előre élvezem a tinyei magányodból kelendő iratodat. Tudom, jól fogott neked a nyugalom, jól a pihenés annyi munka s még jobban az elvonultság s csend, annyi rágalom s zivatar után. Barátom, tehetségedhez mért roppant nagyságunak kell higgadtságodnak lenni, hogy békével vagy képes túrni a számtalan csípéseket s otromba bökéseket. Én csak a *Jelenkort* olvasom; képzem, hogy a többinek hasábjai is hányszor nem nyilnak meg régen elfojtott bosszu és sértett hiúság kielégítésére sérteni vagy leverni azt, ki felettek állott és áll; már a tarka színek vizes vegyülete által szín nélkülivé lett *Jelenkor*-ban is elégszer találék téged, a régi *Pesti Hirlap*-ot s annak pártolóit érdeklő oly állításokat, kitételeket, melyeket

¹⁾ *Nyilvános hála* cz. a. a *Pesti Hirlap* 1845. 452. sz.

csak alig-alig hallgathatók el; és Te közvetlenül érdekelve, mindenik megtámadásait egészen tudva, naponként hallva, lehetlen, hogyha kitörést elfojtva is tűrő kedélyedre hol ingerlő, hol bosszantó, de mindig kedvetlen hatást ne érezz. A *Jelenkor* Pest gyűlési tudósítója ki? Szeretném ezen embert testi vagy szellemi körmeim közé kapni. Hát vajjon az abbani legujabb mozgalmakat ki firkálja?

Az eltévedt levelek másolatát küldöm, a sept. 4-ikiből megértheted, hogy ki az s mi az nekem, kinek atyja Pestre leendő költözéséről neked írtam. Ezen tárgy iránt bővebben fog veled gazdasági titoknokom Ferenczi László szólni, ki vasárnap indul Pestre, onnan juhok átvételére Silesiába menendő. — A sept. 16-ban a Részekről irtakra nézve azt hiszem, hogy most országgyűlése után is a teendők szükségesebbjei közé tartozik: nemcsak a visszacsatolást, melyben megint egy lépés sem téteték, sürgetni, hanem azt is követelni, hogy az elítéltek ellen az ítélet végrehajtassék. Ha a kormány ezt nem teszi, elismeri, hogy igazat mondott minden megperelteknel s bebörtönöztetteknel őtet inkább sértett *Mult és Jelen*, midőn róla azt állította, hogy ezen perekkel s ítéletekkel csak komédiát játszik. Hanyagság, bűn lenne, ha a törvényhatóságok e tárgyban újra s erélyesen fel nem szólalnának. Meggyőződésem szerint ezen többé tágitniok nem szabad, mert törvényt s törvényes ítéletet végrehajthatlan hagyni bűn, de végrehajthatlan maradását elnézni, eltűrni, nem kisebb bűn nemzet és király érdeke ellen. — Mire ugyanazon levelem kezdetén figyelmeztettelek s kértelek, arra mostani tömérdek foglalatosságaid özöne közt kérni nem is mernék; azonban sok, mit az ember idő hiánya mián maga nem tehet, de eszközölhet, tétethető. Ily értelemben e kérésém iránti részvétedet s annak pártolását újra is bizalommal kérem.

Gyakorlatlan vagyok abban, mit épen tenni akarok, t. i. a mea culpa akár csinos, akár érzékeny szavakbani foglalásában e kényelmetlen feladatot keserű gyógyszer bevételeként egyszerre iszom meg s kimondom, hogy hibáztam ellened magam s illendőség s okosság ellen. — A bécsi utadróli leveledet nemcsak néhány arra érdemes jó barátom által megolvastattam, hanem egynek még azt is megengedtem, hogy leírassa. Novemb. 11-én intéztem hozzád ezen közölhetés iránt kérdést s te Mártz. 26-án feleled a »nemet«; ez az igaz, hogy reám nézve szinte csak oly mentség, mint midőn a falusi gazdag parasztnak városi rokonai ajándékba egy papagályt küldöttek, melyet ez megsüttetett s midőn a rokonok hozzá kimenvén, a gyász hírt meghallván, sopánkodtak a drága madárért, mely 7 nyel-

ven szólótt, az öreg bátya magát mentve felkiáltott, hát miért nem szólalt meg, midőn süttetni akartam? — Nem volt biz az elég, hogy hozzád kérdést intéztem s nem kell vala hallgatásodat igennek vennem. De oly szép volt a levél, annyira kívánatos, hogy annak tartalmát mindenki tudja, hogy e kisérteten tapintatom s fontolásom megbukott. A hiba megtörtént. Soraid hallatára a hideg verejték ütött ki rajtam. nem létezik valami gyávább s remegőbb, mint becsületes ember, mikor magát hibásnak érzi. Azóta sincs nyugtom. Leveled vétele után rögtön írtam azon említett barátomnak, hogy kifürkészsze, kikurkászsza mindazon példányt, mely netalán az övéből leiratott volna s mindazt a maga másolatával együtt elégesse. Remélem, hogy már ez óráig mind láng emésztette. Azonban ezen szemrehányás, hogy ellened hibáztam, örökké fog gyötreni.

Hogy a kereskedelmi társaságai négy részvényem utáni száztól tízes fizetés most Ápr. 10-én hihetősön részemről meg nem történik, nagyon sajnálom, nem annyiban azért, hogy a késedelmi kamatot kell később fizetni, hanem mivel ily fizetésekbeni pontatlanságot oly szégyennek tartok, minek reámi háramolhatását nagyon restellem. Megbocsáss barátom, de ha novemberi levelemre csak egy szót írsz vagy izensz: ez nem történik. Hiszem, hogy az errőli hirdetést a lapokból megtudhattam volna; de azon hirdetést vagy nem olvasták nékem, vagy nem figyeltem reá. Nagyon köszönöm, hogy praenotáltattál még részvényekre. En ezennel még nyolcz részvényt veszek. Wodianert haladék nélkül fogom tudósítani, hogy mind ezen 8, mind a meglévő 4 részvényemért a fizetéseket mindenkor a maga idejében megtegye.

A czukkorgyárra, mivel minden pénzt, miről most rendelkezhetem, s mit ily részvényekre szánhatok, kereskedelmi részvényekbe, mint biztosabban kamatozóba helyezem . . . [nem adhatok.] — Nagyon kár, hogy a szalaggyári egyesület felbomlott; az ily felbomlások, bármi légyen is okuk, nem jó benyomást tesznek. — Azon arra aláírt 200 Rfítot írd választásod szerinti más két, de biztosan kamatoló vállalatra alá; de annak idejében tudósíts, hogy erről is a fizetési rendeletet megtehessem. —

Hogy a postáról levellem el ne maradjon, bezárom. Áldjon az ég! Barátod . . .

U. i. Hamuzsír felől Ferenczi fog bővebben szólni, most csak annyit: közelebbről a hamuzsíromat Landstein bécsi kereskedő vette meg 9 frt 30 pengőn, de a mult ősz óta a hamuzsír ára hágott.

LVI.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 13.

Szeretett Barátom! F. hó 10-én irt levelembeni megrovásom után nagy megnyugtatómra vettem Ujfalvy Sándor barátomtól azon tudósítást, hogy midőn a kérdéses levél leírását neki megengedtem, azt azon feltét mellett tettem, hogy a levelet senkivel se közölje, mig tőled kérdésemre feleletet nem kapok, minek következtében a levél egyszer sem másoltatott le, s azt nála Weér Farkason kívül még senki sem olvasta. Így tehát téged megnyugtatóván, előtted kérek enmagamtól bocsánatot az elhirtelenkedve tett helytelen magam elleni vádért. — S most még csak annyit, hogy a titoknokom, Ferenczi, ma indul Kolozsvárról s hihetőleg e levelem megérkezése után, csakhamar tiszteletedre leend. Ő fog a hamuzsír s a megtelepítés felől veled körülállásosan szólni. Addig is, mig e tárgyak felőli szíves tudósításodat vehetem, maradok barátod.

LVII.¹⁾

Kossuthnak. Pest. 1845. jun. 19.

Kedves Barátom! Sajnálva hallom Deáktól nőd rosszul-létét. Adja az ég, hogy mentől előbb jól legyen. Szerencsétlen csillagzat uralkodik együttlehetésünk felett, pedig még beszélni valóm is sok lenne veled. Kérlek: tudasd velem, mikor jössz be? Tudom, hogy minden feleséged hogylététől függ; de ha tudnám, hogy hétfőn, kedden is bejössz, megvárnálak; ámbár előbb történhető bejöttöd esetére hétfőn lenne vagy lett volna szándékom leindulni. Szombaton nem csak azért nem megyek hozzád, mivel Deák nem mehet, hanem tisztelt nőd betegségéért sem. Ily kedvetlen körülményben a látogatás, kivált egy vak látogatása, csak alkalmatlanságot okozhatna. Isten gyógyítsa nődöt s Téged hozzon. Óhajtja barátod.

LVIII.

Kossuthnak. Pest. 1845. jun. 23.

Kedves Barátom. Deák mult pénteken este rosszul lett: erős gyulladáshoz torokfájás környezte. Aconit amazt egészen elenyésztette; de jól még most sincs. Én az ő inneni elindulásáig — mi hihetősön csöt.-ön történend — itt maradok.

¹⁾ Közben 1845. máj. 6—15-ig Deák és Vörösmarty meglátogatták Wesselényit Zsibón, ki utánok szintén fölment Pestre máj. 18-án; s ott időzött jun. 25-ig s 29-én ért Zsibóra vissza.

Bár addig, ha csak rövid időre is bejöhetnél. Azt sem irod, hogy melyik fürdőre mégysz s mennyi időre?

Lanczer nekem úgy nyilatkozott, miszerint kész jönni; azonban — mint Stullertől hallom — szándékát megváltoztatta. Dobrosy is, ki ajánltatott, nem akar a *Hetilap* szerkesztése mellől mozdulni. Ezen körülmények reám nézve kellemetlenek s nem kevésbé kellemetlen az, hogy a remélt három helyről a czélzott öszveget meg nem kaphattam, mi nekem zavart okoz. Nem volna-e mód a tudvalevő helyről, de a csongrádiak útján, vagyis firmájok alatt kölcsönt kapni?

Nődöt szívesen tisztellem; mindkettőtöknek gyógyulást kíván barátod.

LIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. okt. 4.

Szeretett Barátom! Magam sem tudom, miként jött, hogy sem én neked, sem te nekem pesti megválásunk óta nem íránk. Beh soknak és sokat irtunk ez idő alatt mindketten, pedig bizonynyal azok közt nem igen volt, kivel szivebben szóltunk s kinek több mondani valónk lett volna mint épen egymásnak. Az egymásról megfélejtkezés sem volt bizonynyal hallgatásunk oka; mert mindkettőnk emléke kölcsönösön inkább össze van forrva érzetünkkel s egész létünkkel, hogysen éltünkben napok, sőt csak több egymásutáni órák is lehetnének, melyekben egymásnak eszünkbe ne jutnánk. Már akármi okozta is ezen hallgatást, annyi igaz, hogy részemről lakoltam is érte, mert mind a nekedi irhatás, mind leveleid olvasása élvezését nélkülözém.

Mindenekelőtt irj a magad s tisztelt nőd egészsége felől. Bár ez lenne megint rendben. Egészség mellett sokat tehet, sokat türhet az ember s a nélkül nemcsak szellemi erőnk van zsibbasztva, hanem a legédesb élvezések is izetlenekké válva. — Botránkozva hallottam annak — de csak bizonytalan — hírét, hogy Parádon betyárkodással akarták megmutatni, hogy Te tévedtél vagy hibáztál, midőn ottani betyárkodásokról szóltál. Kérlek, tudasd velem voltaképen az ott történeteket. Erre annyival inkább kérlek, mivel beszélnek olyakat is, mikre nekem, mint barátodnak, a dolgot tudva s elhatározottan kell felelhetnem s felelnem.

Polgári éltünk nyulósodik s mi abban csipősnek mutatkozik, az sem pezsgés vagy szesz ereje, hanem egymást rágó eczetesség.

En ezen rút esős nyarat sok fájdalmak közt töltém.

Jósika köszönt. A jó kis Nina,¹⁾ ki napjaim boruját a lehetőségig deríti, igen szívesen tisztel. Jelentsd nődnek tiszteletemet s öleld helyettem gyermekeidet. Áldjon az ég! Barátod.

LX.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. nov. 6.

Szeretett barátom! Pesten elválásunk óta egy sorral sem örvendeztetél; s m. h. 4-én irt levelemre sem válaszoltál. Ezt nem szemrehányásul írom; mert tudom, hogy a hallgatást nem szived érzése, hanem a körülmények okozták; azonban győzd le ezen körülményeket s írd meg még pedig bünöcskédet jóvá teendő, sokszor és sokat. Én csak úgy vagyok, mint voltam. Betegen, s betegség miatt senyvedve, s tespedve. Hogy mostanság Pestre menjek s annyival inkább, hogy ott lakjam, házi s még inkább értékü körülményeim nem engedik. Ha értékileg rendben akarok maradni, pedig nemcsak ész, hanem erkölcsparancsolta kötelesség: úgy e közelebbi terhes évek és többeknek jövő sorsa iránt gondoskodási tartozásom szoros gazdálkodást parancsol.

A kereskedelmi társaságról tett igen kedvező jelentésit Szabónak olvasám. Hát a 7³/₄ percz. dividendával mi fog történni? ezt az eddigi tudósításokból nem értem.

Kérlek, kérdezd meg Szabótól, kit szívesen köszöntök, hogy a keresk. társaság hamuzsirt (szép fehérét) venne-e bizottmányban? s hogy mi kilátás lenne ez iránt? Most nem lenne az előlegezést illető azon kíváнатom, mi a nyáron volt. Pesten létemben elalkudtam volt Lackenbacher testvéreknek 1000 mázsát Debreczenbe szállítva 9 f. 15-korral ezüstftban, az alku megvolt; ők az aláírott contractus leküldését egész a mult hó végéig halogatták; s most egyszerre uj és oktalan követelésekkel állanak elő, olyakkal, melyekre én semmi esetre sem állhatok. Most a már kész és készülöben lévő hamuzsirommal vásáros nélkül vagyok.

Tudósíts magad s családod hogylétéről, tudósíts a védegyelet állásáról s közdolgaink körüli jelenségekről. Ninám igen-igen szívesen tisztel. Áldjon az ég! barátod.

LXI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1845. decz. 1.

Szeretett barátom! Hosszas hallgatásodért egyedül azért nem szidlak meg, mert jól tudom, hogy a nekemi irásnál sokkal hasznosabbakkal foglalkoztál.

¹⁾ Későbbi neje.

Ezennel tudósítalak. — mit reméllem, te is örömmel fogsz érteni — miszerint a jó kis Ninám néhány nap óta. nőm. Ajánlom őt szíveségedbe. Nemsokára egy más eseményről is foglak tudósítani. — Adja az ég, hogy ez örvendetes legyen. — Több leveleimre ohajtva várván válaszodat, maradok barátod.

U. i. A keresk. társasági részvények után tenni szándéklott osztalékokkal mi történik?

LXII.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. decz. 15.

Kedves Barátom! F. hó 1-sőrőli tudositásomat — hála az égnek — szívem ohajtása szerént egészíthetem ki. — Egy derék fiam születése tegnap estve. — Engedd, hogy téged Deákkal, Klauzállal, Bezerédyvel s Beöthyvel mint keresztapát irattathassalak be az anyakönyvbe. — Ninám, ki állapotjához képest jól van, igen szívesen tisztel. Nőd kezét csókolom. Aldjon az ég! barátod.

LXIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1846, jan. 27.

Kedves Barátom! Elválásunk óta egy fél év folya le s most telik el ez új évnek is első hava. És e hosszú hét hó alatt mind hiába várék tőled levelet; várék választ négy hozzád intézett leveleimre. Nem panaszkép mondom ezt; mert hála az égnek, hogy volt mindig cselekvő erődhöz s munkásságodhoz méltóbb s hasznosb elfoglalásod, mint nekem, a sorompón kívül állónak, vagyis inkább roskadtan heverőnek írogatni. Ily levelezés ha nyújt is élvezet, de a vaskezü Götz szerint: ist ein geschäftiger Müsiggang. Boldog, kinek inaiban van még elég erő s ki előtt áll még nyitva mező, hogy nem szorulván a levelezés vagy bármi más pusztá írásbeli cselekvési surrogatumra, tettek körében mozoghat. S hála az égnek azért is, hogy miután e tér roppant erőd s szilárd akaratód számára — bárha korántsem ahhoz arányban lévőleg s ahhoz illően — de mégis nyílt maradt, működésidet süker követte, nem teljes ugyan, de mégis szép és üdvös. És ezért újra is mondom, nem panaszkodom, hogy nekem nem írtál. Ki előtt annyi tenni való van, mint előtted; kinek annyi rosszakarat, irigység, léhaság s közönyösség ellen kell vívni, mint neked: drágák annak pillanati. Irni is annak a nagy közönség és olyak számára kötelessége, kik a köz- és társas élet színpadán még szerepelnek; mert ezekre hatván, ezek által készíti el s eszközli azt, mit neki keble istene

sugal. A csatában elesett nem igényelheti, hogy küzdő bajtársai s annnyival kevésbbé, hogy azoknak vezérei vele bibelődjenek, sebeit kötözzék s szomját enyhítsék: s azért még ha baráti kegyelet arra bírna is téged, hogy a harczon tágítva velem bajlódj: érzek magamban kötelesség tudása szülte annyi erőt s ismerem magamat s helyzetemet annyira, hogy oda utasít-nálak s arra emlékeztetnélek, hol küzdenek s a mit tenned kell. Jól tudom s keserv nélkül érzem, hogy én már alig tehe-tek, alig használhatok valamit, — nem csak azért, mert béna és vak vagyok, hanem mivel lejárt időm. Ki darab ideig nem használtatik, könnyen ószerű czikké válik; hamar vetnek szög-letbe s hamar kerülünk ha nem szemétre is, de a zakata közé (in die Rumpelkammer). honnan ritkán keresnek megint elő, hacsak ó időbeli példány vagy rokokó cikk gyanánt nem. Nemzetek is csak gyermekek s mint gyermekeknek bábokra van szükségök; — s játszanak a bábokkal; szeretik, imádják azokat s felpiperézik; de majd reá unnak s ha bábok törik vagy kopik, félrevetik, ha szinte még lehetne s kellene is azt használniok. Midőn nemzetem szeszélye hábként ápolt, czifri-tott: ennek valóban nem, de annak igenis örvendettem, hogy mint játéka s azért kedveltje, rossztól tartóztathatom el s vezethetem jóra; és most nem az fáj, hogy a gyermekes éekkel másokat cziczomáz; de sajnálom azt, hogy megszűnvén játéka tárgya lenni, hasznára sem lehetek. Gondoltam, hogy visszaemlé-kezés ereje is tehet tekintélylyé s adhat hatást. A színpadróli lelépés után is próbáltam mozogni: írtam könyvet, írtam cik-keket; de mindaz hatás nélkül maradt és marad: mert lejárt időm. De nem baj. Mit tesz, hogy egy porszem léte s emléke a mindenség üre s örökkévalóság özönében egy pillanattal elébb vagy utóbb fuvassék el? hiszen leszünk, hogy enyészszünk s élünk, hogy felejtessünk. Azonban a felejtés ezen közös és örök sorsa alá bármi nyugodtan vetem is magamat; de nem szeretném, hogy az új élet picziny körében azok, kiket szeretek s tisztetek, felejtjenének. De nem is félek ettől; s így azt is nemcsak erősen hiszem, de tudom, hogy azért mert hallgattál, nem feledtél. Újra is mondom, jól tetted s köszönöm, hogy a nekemi irogatásnál jobbat s a honnak sok hasznost tettél. Hanem volt mégis leveleim közt kettő, a két utolsó, melyre szerettem volna, hogy válaszolj bármi röviden, vagy ha erre nem értél, izentél volna. Vannak a barátságna is jogai s tudod, hogy jog és kötelesség egymástól elválhatlan. Baráti szent jogod volt, hogy azt, mit Nov. 20-a s Decz. 14-dike nekem adott, tőlem gyorsan és tőlem tudd meg; s midőn én ebbéli kötelességem teljesítettem, mi jól esett volna hallani tőled azt, mifelől egyébiránt ugysem kételkedtem s kételkedem,

hogy t. i. örömmel értetted azon eseményeket s hogy elfogadod kis fiam keresztapaságát. Azonban én azt hiszem, hogy ama két levél eltévedett; de hiszem azt is, hogy azon tudósítások különben megfoghatlan kimaradását Te sem tetted az én rovásomra, hanem gondoltad s hitted, miszerint azok eltévelyedtek. Ha nem is azon levelekből, de fogtad hallani nősülésemet, mind azt, hogy egy derék kis fiam van. Engedd, hogy újra ajánljam őket szívességedbe. Te, kit az ég egy derék nővel áldott meg, teljesen ismered becsét egy ily kincsnek, s te ki élvezted s élvezed az atyai örömeiket, bizonynyal áldani fogod velem a mennyet, hogy annyi csapás, annyi szenvedés után nyujtá nekem az örömök ezen legédesbikét. Jó nőm igen-igen szívesen tisztel. Kis keresztfiad derék gyerek; hatalmason nő s izmosodik.

Miket feljebb a nemhasználhatás és nemhatásról mondék, nem tartóztat el engem attól, hogy untalan s végig ne próbáljak szóval vagy írással tenni; ha szinte jó részt előre látom is, hogy sikere nem leend. Így tisztán kötelességérzetből eredtnek vegyed, kérlek, e mostani megújítását egy eszmének, melyről süker nélkül ugyan, de gyakran szóltam és írtam. Emlékezel, mi sokszor szóltam s szólaltam fel azon általad s több barátink által is méltányolt eszme mellett, mikint kell valamit tennünk, hogy a külföld helyzetünk s eseményeink felől igazán s teljesen értesüljön. s kell tennünk, hogy a hazugságok s ellenünkí rágalmak mindig megczáfoltassanak. E végre alkotandó egylet, felállítandó bureau sat. miket terveztem, lehet s hiszem is, hogy nem voltak jól vagy legalább könnyen kivihetők, de mégis lehetett s talán kellett is volna azokból valami gyakorlatilag jót s létezhetőt alkotni s alakítani. Most még szükségesb e tárgyban lépést tenni, mint eddig; mert eddig csak inkább vett fel az Augsburgi egy-egy mellettünk szóló czikket is; de most ugy látszik, hogy felülről kapott intést, minek fog az is következése lenni, mikint már Lukácsnak sem jelenteti meg a czikkeit, sőt már sürgető leveleit is felelet nélkül hagyja. Jelenben a feladat elsője lenne oly német lapot találni, mely czikkeink számára hasábjait megnyitná s melyekben egyszersmind az Augsburgi szennyes részrehajlása is köztudattá tétetnék. A teendők másodika lenne vállalkozót vagy vállalkozókat találni, kik az időről időre megjelenendő felvilágosításokat s czáfolatokat szerkesztenék; és a harmadik a minderre szükséges költségek megszerzése. Mit gondolsz e tárgy felől? Nem lenne-e jó felszólítanunk Batthyányi Lajost és Kázmért? ¹⁾

A Jelenkor a mult év végével közölt Erdélyből egy czikket

¹⁾ Mindkettőnek írt ez ügyben 1846. jan. 31-én.

»Erdélyi urbér elősajgásai« czíme alatt. Ez oly logica nélküli, fonátságokkal teljes s alaptalan irat, hogy ha az azt olvasandók józan eszébe csak keveset is lehetne bízni, legkisebbet sem kellene káros hatásától félni. Ámde a józan ész s elfogulatlanság ritka; s tiszta látásra s ítéletre nem lehet kivált akkor számítani, midőn a megítélendő érdekeinket legyezi. E cikk azt, mit még a legönzőbbek s legilliberalisabbak sem mertek nyilván kimondani, fenhangon mondja, hogy t. i. ne alkottassék urbér. És e szennyos óhajtás szülte tant meglehetősen stylbe foglalt s jogszerűség és liberalitas feltjaival díszített palásttal fedti, s ezért sokan, nagyon sokan lesznek nálunk, kik ugyanazon szennyos óhajtásaik s vágyaik fedezésére használandják e palástot. Mi miatt meg kell ama cikknek többek, még pedig tekintélyek által czáfoltatni. E cikk írója elég szemtelen botrányos állítása s javaslata mellett reád is, mint auctoritásra hivatkozni. Ez is nyújtott alkalom és felhívás a felszólalásra; de e felett ama cikkben az urbér egészen a statusgazdaság terére van állítva s annak következtében az az iránti nyilatkozat vagyis annak czáfolata egyenesen a *Hetülap* körébe tartozik. És ha ebben irsz felőle, igen hasznos dolgot teendesz, kivált most, midőn Erdély az országgyűlés s az urbérnek előlegesen leendő tárgyalása küszöbén áll.

Hogy a *Hetülap* s ebbeni dolgozataid igen igen örvendeztetnek, képzelheted. Adja az ég, hogy a cenzura elleni küzdelmeket meglábolhassátok.

A *Pesti Hírlap* programjának is nagyon örülnék; de tartok tőle, hogy abban halálos ítéletet mondott maga felett ki. Azok ugyanis, kik ármány által téged a szerkesztőségből kinyomtak, a liberális szint le nem tett s az ő színöket fel nem öltött *Pesti Hírlapot* csak azért tolerálták, mivel átlátták, hogy mind genesisé, mint centralisatioi doctrinái miatt a régi *Pesti Hírlap* emberei organumjokká nem teendik, s mivel tudják, hogy a municipalitások megtámadása által gyűlöltebbé teendi magát, hogysen hatásától félhetnének; de mert ezek változtával ha a *Pesti Hírlapot* valódi ellenzéki organummá válni látandják, szintugy üldözendik, mint az elsőt. Előbb a censura kinpadjának minden fokozatira vonandják a szerkesztőséget, majd ezt s ennek embereit igyekezendnek a maszlagok s horgok sok nemei valamelyikével kezökre keríteni. Ha ez sem használ, vagy ki fognak mindent, mi nekik nem tetszik, törölni kimélet s tétova nélkül vagy más uton s más ármány által eszközlendik, hogy azon lap a most nyilvánított szellembeni vagy is ellenzéki organummá ne legyen, ne lehessen. Azon felső irány, mi mind a megyékben, mind Horvátországban, mind a küldöttségeket illetőleg mutatkozik, valóban gyászos és leverő.

A párt, mely ezeket eszközli, vesztünkre esküdt s vesztére az összes monarchiának s uralkodó házunknak. Lehető-e még mentesség s honnan várandó, nem tudom. — Épen ma van, mint tudom, gyűlésetök. Védjen s vezéreljen az ég! Valamint nem tudom: nem lett volna-e jobb küldöttséget nem küldeni: ugy nem látom, hogy ez ügyben bármi erélyes határozattal is mi sikeres és tartós jót lehessen várni.¹⁾ Ama felső párt már magát elég erősnek s minket elég gyengének lát vagy tart minden külszint s illedelmet félretéve, ellenink mellett nyilatkozhatni. És — ugy látszik elhatározta magát, minket magunk által veretni meg. Mit Hontban akart és tudott tenni, fogja akarni, fogja teketni s tenni másutt is s talán mindenütt. Oh borzasztó vakság s gyászos tévedés volt oly erőket idézni fel s hozni mozgásba, melyeknek kezünk közti rugói, t. i. pénz s jutalmazás, remény s félelem parányi s hamar elfogyó volt; amazok kezében pedig bővön vannak és leendenek. Isten védje e nemzetet!

Jelentsd tisztelt nődnek szíves üdvözetemet s csókold nevemben gyermekeidet. Áldjon az ég! barátod.

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.

---

¹⁾ Pest-m. 1845. nov. 12-ikén kinevezett küldöttségéről van szó, melyet a horvátországi abnormális állapotok miatt küldött Bécsbe a királyhoz decz.-ben, de nem fogadta; ellenben a délszláv küldöttséget ugyanakkor fogadta.
